

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نام کتاب : اصول بودجه دولتی در آموزش و پرورش

نام درس :
مبانی امور مالی
و تنظیم بودجه در
آموزش و پرورش
تعداد واحد : ۲
مؤلف :

سید حسین علوی طبری

تهیه و تنظیم :

سهیلا حافظی

کارشناس ارشد
مدیریت آموزشی و تحصیلات تکمیلی

اهداف کتاب

آشنایی با مسائل تئوری بودجه دولتی و چگونگی کاربرد آن در مسائل مالی و برنامه ریزی دستگاههای اجرایی دولتی

فهرست

(بر روی فصل مورد نظر کلیک کنید)

فصل ۴

فصل ۳

فصل ۲

فصل ۱

بخش ۱

بخش ۲

بخش ۳

بخش ۴

فصل اول

هدف کلی:

آشنایی با تاریخچه، تعاریف بودجه و اهمیت بودجه و بودجه ریزی در برنامه ریزی مالی و اقتصادی.

هدفهای رفتاری

از شما دانشجویان عزیز انتظار می رود که پس از مطالعه این فصل بتوانید:

- ۱- معنای لغوی بودجه را در یک سطر بنویسید.
- ۲- معنای رایج غیر تخصصی بودجه را در دو سطر بیان نمائید.
- ۳- تعاریف مختلف بودجه را با هم مقایسه کنید.
- ۴- کاملترین تعریف بودجه را انتخاب کنید و دلایل انتخاب خود را توضیح دهید.
- ۵- عوامل مشترک بودجه را لیست کنید.
- ۶- طبق قوانین محاسبات ایران، تعریف بودجه سال ۱۳۴۹ را با تعریف بودجه سال ۱۳۶۶ مقایسه نمایید و وجوه اختلاف و تشابه این تعاریف را برشمارید.
- ۷- قسمتهای تشکیل دهنده بودجه کل کشور را برشمرده و توضیح دهید.
- ۸- با ذکر یک مثال، نتایج بودجه بدون برنامه را تشریح کنید.
- ۹- چگونگی ارتباط بین بودجه و برنامه اقتصادی را توضیح دهید.
- ۱۰- ماهیت مالی بودجه را شرح دهید.

معنی لغوی بودجه- برداشت کلی غیر تخصصی از کلمه بودجه

بودجه که از کلمه فرانسوی **BOUJETTE** گرفته شده است به معنی کیف یا کیسه چرمی کوچکی است که صورت دریافتها و پرداختهای دولت را در آن قرار می دادند. در بین مردم عادی برداشت بسیار ساده و ابتدایی و غیر تخصصی از کلمه بودجه به معنای دخل و خرج و یا درآمدها و هزینه های دولت است

تعاریف بودجه

- بودجه ابزاری است برای بهبود و تصویب برنامه های توسعه.
- بودجه یک ابزار مدیریت در اقتصاد ملی است.
- بودجه نشان دهنده سیاست مالی دولت در جهت اهداف اقتصادی و اجتماعی در یک دوره کوتاه مدت است.
- بودجه سوختی ریالی است جهت اجرای تمام یا قسمتی از برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی - فنی در طول زمانی معین.

ادامه ..... تعاریف بودجه

از بودجه تعاریف مختلفی شده است. هیچ یک از این تعاریف را نمی توان تعریفی جامع و کامل دانست. برخی از این تعاریف ارائه می گردد:

□ بودجه به سندی اطلاق می شود که در آن دخل و خروج دولت برای مدت معینی پیش بینی و به تصویب می رسد. مدت مزبور را که اغلب یک سال است سنده مالی گویند .

ادامه .... تعاریف بودجه

- بودجه پیش بینی است که چگونگی تحصیل منابع و استفاده از آنها را در طول دوره زمانی خاص نشان می دهند.
- بودجه یک سند مالی است مربوط به درآمدها و هزینه های دولت.

عوامل مشترک در تعاریف بودجه

■ پنج عامل مشترک را می توان مشاهده نمود. این پنج عامل عبارتند از:

- ۱- درآمد
- ۲- هزینه
- ۳- مدت زمان
- ۴- هدف
- ۵- برنامه کار

تعریف نهایی بودجه

بودجه در اصطلاح کلی، یک برنامه مالی است برای مدت محدودی از زمان و بودجه دولت عبارت است از برآورد هزینه ها و پیش بینی درآمدها برای یک دوره آتی که همراه آن درآمدها و هزینه های قطعی سال گذشته و جاری نیز ارائه می شود .

تعاریف بودجه برابر قوانین محاسبات عمومی ایران

اولین تعریف قانونی موجب به ماده ۱ قانون محاسبات عمومی مصوب ۲۱ صفر سال ۱۳۲۹ (ه. ق.) به شرح زیر است:

- بودجه دولت، سندی است که معاملات دخل و خرج مملکتی برای مدت معینی در آن پیش بینی و تصویب می گردد. مدت مزبور را سنه مالی می گویند که عبارت از یکسال شمسی است.

تعاریف بودجه برابر قوانین محاسبات عمومی ایران ادامه ...

■ آخرین تعریف قانونی بودجه در کشور ما، مربوط می شود به تعریفی که برابر ماده ۱ قانون محاسبات عمومی مصوب اول شهریور ماه سال ۱۳۶۶ از بودجه شده است:

بودجه کل کشور برنامه مالی است که برای یکسال مالی تهیه و حاوی پیش بینی درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار و برآورد هزینه ها برای انجام عملیاتی که منجر به نیل سیاستها و هدفهای قانونی می شود و از سه قسمت زیر تشکیل می شود:

اجزاء بودجه کل کشور

- ۱- - بودجه عمومی دولت
- ۲- بودجه شرکتهای دولتی و بانکها
- ۳- بودجه موسساتی

اجزاء بودجه کل کشور

۱ - - بودجه عمومی دولت که شامل اجزاء زیر است:

- الف (پیش بینی در بافتها و منابع تامین اعتبار که بطور مستقیم و غیر مستقیم در سال قانون بودجه بوسیله دستگاهها از طریق حسابهای خزانه داری کل اخذ می گردد .
- ب (پیش بینی پرداختهایی که از محل در آمد عمومی و یا اختصاصی برای اعتبارات جاری و عمرانی و اختصاصی دستگاههای اجزائی می تواند در سال مالی مربوط انجام دهد.

اجزاء بودجه کل کشور

۲- بودجه شرکتهای دولتی و بانکها شامل پیش بینی درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار.

۳- بودجه موسساتی که تحت عنوانی غیر از عناوین فوق در بودجه کل کشور منظور می شود.

رابطه بین بودجه و برنامه

■ با توجه به وظایف جدید دولتها، و به منظور انجام صحیح وظایف دو نکته اساسی و مهم باید مورد توجه دولتها قرار گیرد:

۱ - برنامه ریزی

۲ - بودجه ریزی

رابطه بین بودجه و برنامه ادامه ...

۱ - برنامه ریزی

منظور از برنامه ریزی این است که کلیه فعالیتهای اقتصادی، اجتماعی (اعم از بخشهای دولتی و خصوصی) برابر طرحی جامع در قالب برنامه ای مدون که منطبق با نیازها و مقتضیات و امکانات کشور باشد، هدایت شود.

۲ - بودجه ریزی

منظور از بودجه ریزی تسهیل منابع مالی بین، برنامه های مختلف در راستای دستیابی به اهداف مشخص است.

نتایج و آثار بودجه بدون برنامه

- **در بودجه بدون برنامه،** هزینه ها انجام شده و اعتبارات به خرج گرفته می شوند بدون آنکه هدف مشخصی دنبال شود. با چنین کاری نه تنها اعتبارات بیهوده مصرف شده است، بلکه نیروها و امکانات بالقوه کشور که می توانست به شکلی مناسب و در جهت سازندگی کشور خرج شود، به هررز رفته است.
- **در تنظیم بودجه با برنامه،** اعتقاد بر این است که انجام هر هزینه به دنبال خود هدفی را تعقیب می کند که این هدف از قبل با انجام یک برنامه صحیح و درست مشخص شده است، یعنی اینکه حتی هدف نیز با برنامه انتخاب شده است.

رابطه بین بودجه و برنامه اقتصادی

- با استفاده از این ابزار بودجه دولت‌ها قادر خواهند بود بطور مستقیم و غیر مستقیم در نظام اقتصادی کشور نقشی اساسی ایفاء نموده و آن را در جهت اهداف مورد نظر خود هدایت نمایند.
- به عبارتی هرچه دخالت دولت در امور اقتصادی بیشتر باشد و وظیفه ارشادی دولت در این خصوص شدت پیدا نماید، به همان اندازه نیز نقش بودجه در اقتصاد آن دولت بیشتر خواهد شد.

ماهیت مالی بودجه

- بودجه از نظر مالی فهرستی از هزینه ها و درآمدهای دولت است. بودجه مصوب با دادن اطلاعات مالی لازم در قالب درآمدها و هزینه ها، که به یقین درآمدها و هزینه های مزبور نیز با توجه به ماهیت بودجه مصوب به جزئیات کوچکتری تقسیم خواهند شد.
- امکان کنترلی لازم را چه از نظر مراجع تصویب کننده بودجه و چه از نظر دستگاههای اجرائی و نظارتی بودجه فراهم نموده و آنان را در اجرای صحیح وظایفشان یاری خواهند نمود .

فصل دوم اصول بودجه

هدف کلی

آشنایی با مهمترین اصول پذیرفته شده در بودجه دولتی و خصوصیات و ویژگیهای هریک از این اصول در تهیه و تنظیم و تدوین بودجه دولتی.

هدفهای رفتاری

- ۱ - علت اتخاذ بودجه انواع در قوه قانونگذاری را با ذکر یک مثال تشریح کنید.
- ۲ - مناسب ترین مدت زمانی برای پیش بینی بودجه را با ذکر و دلیل بیان کنید.
- ۳ - اصل وحدت بودجه را توضیح دهید.
- ۴ - دو دلیل عمده ارائه متمم بودجه در سالهای اخیر در کشور ایران را شرح دهید.
- ۵ - دو علت عدم تعادل بودجه را از دیدگاه مکتب کلاسیک تشریح نمایید. ۶ - کاربرد تعادل ادواری بودجه را تشریح کنید.
- ۶ - چگونگی ارتباط میان اصل تخصیص و اصل عدم تخصیص را بیان نمایید.
- ۷ - زمان مناسب و مطلوب اصل انعطاف پذیری را نام ببرید.
- ۸ - عبارت «هزینه قطعی و تعهدات» و تخصیص اعتبار «اعتبار مصوب» را شرح دهید.

اصول بودجه

- ۱- اصل سالیانه بودن بودجه
- ۲- اصل وحدت بودجه
- ۳- اصل تعادل بودجه
- ۴- اصل شمولیت یا تفصیل
- ۵- اصل جامعیت
- ۶- اصل تخصیص و عدم تخصیص
- ۷- اصل انعطاف پذیری
- ۸- اصل تخمینی بودن درآمدها
- ۹- اصل تحدید بودن هزینه ها

اصل سالیانه بودن بودجه

- ❖ بودجه باید برای مدت زمانی معین انجام گیرد. یعنی آغاز و خاتمه آن باید مشخص و معلوم باشد. این فاصله زمانی اختیاری است، که مناسب ترین فاصله زمانی برای انجام این کار یکسال است.
- ❖ قوه قانونگذاری تا فراهم آمدن امکانات لازم برای تصویب بودجه سالیانه، بودجه هایی را بصورت (یک ماهه) (دو ماهه) و.... به تصویب می رساند. دلیل انجام این امر را می توان به لحاظ فراهم نبودن تسهیلات لازم برای برآورد بودجه سال بعد دانست. این امر استثنایی است بر اصل سالیانه بودن بودجه .

اصل وحدت بودجه

یکی از دلایل رعایت اصل وحدت بودجه، را باید در جهت فراهم کردن تسهیلات لازم جهت تصمیم‌گیری مبتنی بر کل اطلاعات مورد نیاز در تصویب بودجه، ایجاد زمینه لازم برای آگاهی جامعه از کل سیاست‌های دولت در یک سال و نتیجه ارزیابی آن دانست.

رعایت این اصل در ایران امکان پذیر نبوده است

دلایل عدم رعایت اصل وحدت و دجه در ایران

۱- بوجود آمدن هزینه های اتفاقی پیش بینی نشده در هنگام تهیه بودجه، مانند هزینه های جنگ تحمیلی.

۲- وصول درآمدهای اتفاقی که وجود چنین درآمدی در هنگام تهیه و تنظیم لایحه بودجه پیش بینی نشده بود. مانند افزایش درآمد نفت در سال ۱۳۵۳. بدین ترتیب متمم بودجه، یکی از موارد استثنا بر اصل وحدت بودجه می باشد و دولتها به جزء در موارد اضطراری و ضروری باید از چنین عملی دوری کنند.

اصل تعادل بودجه

۱- اصل تعادل بودجه از دیدگاه مکتب کلاسیک.

۲- اصل تعادل بودجه از دیدگاه مالیه جدید.

اصل تعادل بودجه از دیدگاه مکتب کلاسیک

❁ پیروان مکتب کلاسیک وظایف دولت‌ها را در دو وظیفه زیر خلاصه می‌کردند:

۱- حفظ نظم عمومی   ۲- برقراری عدالت اجتماعی

❁ پیروان مکتب کلاسیک اعتقاد داشتند که دولت‌ها در کارهای دیگر نباید دخالت کنند، زیرا دخالت آنها در کارها با اصل آزادی فردی و فلسفه اصالت شخصی در تضاد است. پیروان این مکتب عدم تعادل در بودجه را ناشی از دو علت می‌دانستند:

❁ الف) کسری بودجه :

❁ ب) مازاد بودجه یا فزونی درآمدها نسبت به هزینه‌ها :

اصل تعادل بودجه از دیدگاه مکتب کلاسیک ادمه .....

❁ الف) کسری بودجه : کسری بودجه یا زیاد بودن هزینه ها در مقابل درآمدها، یعنی افزایش هزینه های عادی دولت در برابر درآمدهای عادی.

اصل تعادل بودجه از دیدگاه مکتب کلاسیک ادامه .....

❁ (ب) **مازاد بودجه یا فزونی درآمدها نسبت به هزینه ها : مازاد بودجه یا فزونی درآمدها نسبت به هزینه ها یعنی فزونی درآمدهای عمومی دولت نسبت به هزینه های عمومی .**

❁ آنان اعتقاد داشتند که اضافه درآمد دولت که ناشی از وصول مالیات اضافی و مازاد بر احتیاج دولت است از یک سو موجب محدودیت قدرت مالی واحدهای اقتصاد خصوصی شده و از سوی دیگر موجب سوق دادن دولت به سوی انجام مخارج جدید می گردد. پیروان مکاتب کلاسیک معتقد به محدودیت فعالیتهای دولت بودند .

اصل تعادل بودجه از دیدگاه مالیه جدید

به دلایلی متفاوت، ممکن است زمانی درآمد دولت کمتر از هزینه ها پیش بینی شود و یا در مواردی نادر در تنظیم بودجه، دولت با اضافه درآمد موجه گردد.

بدیهی است در مورد اول یعنی زمانی که دولت باکسری بودجه روبرو است. چگونگی تامین آن باید در لایحه تقدیمی به قوه مقننه مشخص گردد، و یا در وضعیت دوم یعنی هنگامی که دولت اضافه درآمد دارد دولت دقیقاً در لایحه تنظیمی باید مشخص کند که این اضافه درآمد به چه مصرفی می رسد.

اصل تعادل بودجه از دیدگاه مالیه جدید

در مواردی که هزینه های جاری دولت (غیر از موارد مستثنی شده) از درآمدهای عمومی پیشی بگیرد، دو دلیل عمده را می توان در این خصوص برشمرد

- ۱- صحیح عمل نکردن و یا درست نبودن سیستم وصول درآمدها (مالیات)
- ۲- مناسب نبودن و وجود نداشتن مدیریت مناسب در خصوص هزینه های جاری وزارتخانه ها و موسسات دولتی.

«کسر بودجه ای اداری» و «کسر بودجه اقتصادی»

□ در مواردی که هزینه های جاری دولت (غیر از موارد مستثنی شده) از درآمدهای عمومی پیشی بگیرد، چنین کسر بودجه ای را اصطلاحاً «کسر بودجه ای اداری» می گویند. اینگونه کسر بودجه غیر معقول بوده و دولت باید در رفع آن بکوشد.

□ در صورتی که هزینه های برآوردی دولت بیش از منابع مالی و درآمدهای پیش بینی شده باشد، دولت با کسری بودجه مواجه خواهد شد. این چنین کسر بودجه ای که به منظور انجام سرمایه گذاریهای زیربنایی بوجود می آید. اصطلاحاً «کسر بودجه اقتصادی» گویند و در مالیه جدید چنین کسر بودجه ای مورد قبول است.

منابع تامین کسر بودجه

۱- دریافت وام :

❖ وام از منابع داخلی

۱- برداشت از سیستم بانکی

۲- انتشار اوراق قرضه

❖ وام از منابع خارجی

۱- دریافت وام از دولتهای خارجی

۲- دریافت وام از بخشهای خصوصی کشور خارجی

۳- دریافت وام از موسسات بین المللی، مانند صندوق بین المللی پول

۲- افزایش درآمد :

۳- کاهش هزینه ها :

منابع تامین کسر بودجه: ۱- دریافت وام (داخلی)

مهمترین سیاستهای دولت برای جبران بودجه عبارتند از:

❖ **۱- دریافت وام:** دریافت وام به دو طریق اقدام می شود:

الف) دریافت وام از منابع داخلی: دریافت وام از منابع دولتی به دو صورت است:

❖ ۱- برداشت از سیستم بانکی:

❖ ۲- انتشار اوراق قرضه:

منابع تامین کسر بودجه: ۱- دریافت وام (داخلی)

الف) دریافت وام از منابع داخلی : دریافت وام از منابع دولتی به دو صورت است :

❖ **۱- برداشت از سیستم بانکی :** یعنی اعطا اعتبار به دولت از طریق بانک مرکزی. استفاده از این روش به منظور تامین کسری بودجه دولت آثار تورمی بدنبال خواهد داشت.

❖ **۲ - انتشار اوراق قرضه :** دولت با انتشار اوراق قرضه دولتی، پس انداز های کوچک و کم حجم مردم را جمع آوری کرده و به سوی سرمایه گذاریهای اقتصادی هدایت می کند. دولت‌ها با انجام این عمل ضمن به اجرا رساندن برنامه های تولیدی و عمرانی خود، چون پول جدیدی را به جامعه تزریق نمی کنند بنابراین موجب ایجاد تورم نخواهد شد .

منابع تامین کسر بودجه: ۱- دریافت وام (خارجی)

(ب) مهمترین روشهای دریافت وام از منابع خارجی عبارتند از:

- ❖ دریافت وام از دولتهای خارجی
- ❖ دریافت وام از بخشهای خصوصی کشور خارجی
- ❖ دریافت وام از موسسات بین المللی، مانند صندوق بین المللی پول
- ❖ استقراض از طرق مختلف، دارای ظرفیت خاصی است که به آن ظرفیت استقراض می گویند.

منابع تامین کسر بودجه:

۲- افزایش درآمد: دولت‌ها با اتخاذ سیاست‌های اقتصادی و پولی مختلف و افزایش دادن درآمدها، تا میزان هزینه‌های برآورده شده نسبت به تامین کسر بودجه اقدام می‌کنند

۳- کاهش هزینه‌ها: کاهش هزینه‌ها بطور اصولی می‌تواند در دو زمینه هزینه جاری، با رعایت صرفه جویی، و هزینه‌های عمرانی با تعیین اولویت‌ها و اجرای طرح‌های عمرانی با اولویت ویژه در سال بودجه‌ای مورد نظر با حذف طرح‌های عمرانی با اولویت کمتر و یا غیر مفید صورت پذیرد.

اصل شاملیت یا تفصیل

□ این اصل دولت را ملزم می سازد تا در تدوین و پیشنهاد بودجه و قوه قانونگذاری، درآمدها را به صورت مشروح و دستگاهی طبقه بندی نموده و هزینه های دستگاههای اجرائی را به صورت تفصیل و در چهار چوب برنامه ها، مواد هزینه و به تفکیک هزینه های جاری و عمرانی و همچنین ملی، استانی، شهری و روستایی مشخص کند.

اصل جامعیت

در اصل جامعیت دو مفهوم اساسی دنبال می شود :

- ۱- دولت بایستی کلیه درآمدها و هزینه های خود را اعم از عمرانی و جاری و همچنین اعتبارات دستگاههای اجرایی اش، اعم از وزارتخانه ها و شرکتهای دولتی، موسسات دولتی و موسسات انتفاعی وابسته به دولت، نهادهای دولتی، موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی و ردیف های بودجه و بلاخره اعتبارات کلیه دستگاههایی که به نحوی از انحاء از بودجه دولت بهره مند می شوند را در سند بودجه جمع آوری و به قوه قانونگذاری تقدیم کند.

اصل جامعیت ادامه ...

۲- ارقام منظور شده در سند بودجه باید به طور ناخالص قید شوند. یعنی نباید هزینه ها با درآمدها تهاتر شوند. به عبارت دیگر اگر وزارتخانه یا دستگاه های دولتی درآمدهایی داشته باشد، باید این درآمدها را به دستگاه تمرکز دهنده درآمدهای کشور (خزانة) تحویل دهند و برای انجام هزینه ها در چارچوب اعتبارات مصوب از دستگاه مزبور (خزانة) وجه دریافت نمایند.

اصل جامعیت اصل ۵۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- اصل ۵۳ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با اصل جامعیت به این قرار است :
«کلیه دریافت‌های دولت در حسابهای خزانه داری کل متمرکز می‌شود و همه پرداختها در حدود اعتبارات مصوب به موجب قانون انجام می‌گیرد».

اصل تخصیص

در این اصل دو نکته اساسی مورد توجه است:

- ❖ ۱- برابر اصل تخصیص
- ❖ ۲- برابر اصل تخصیص

اصل تخصیص

- ❖ ۱- برابر اصل تخصیص کلیه ارقام مندرج در قانون بودجه می بایست به همان وضع و ترتیبی که در قانون بودجه و پیوستهای منضم به آن تعیین شده و از تصویب قوه قانونگذاری گذشته است، وصول و یا به مصرف برسد.
- ❖ ۲- برابر اصل تخصیص هزینه های هر دستگاه می باید در چارچوب عملیات برنامه ها و مواد مصوب صورت گیرد. به عبارت دیگر، اصل تخصیص هیچگونه تغییر یا انعطاف و جا به جایی را در مورد هزینه و برنامه ها و... نمی پذیرد.

اصل عدم تخصیص

- **اصل عدم تخصیص :** اصل عدم تخصیص بر این مطلب تاکید دارد که در قانون بودجه نباید درآمد خاصی را برای انجام هزینه شخصی اختصاص داد. تعهد دستگاههای دولتی نمی تواند حداکثر از تخصیص اعتبار و تخصیص اعتبار نیز حداکثر از اعتبار مصوب تجاوز نماید. در نتیجه:

هزینه قطعی و تعهدات > تخصیص اعتبار > اعتبار مصوب

اصل انعطاف پذیری

- اصل انعطاف پذیری در زبان مالی به معنای «اصلاح بودجه» است و عبارت است از تغییر و جا به جایی در مواد هزینه و برنامه های دستگاه اجرایی بدون آنکه در سر جمع اعتبارات مصوب تغییری حاصل شود.
- به منظور اینکه اصل انعطاف پذیری نتواند ابزاری برای انحراف اهداف و سیاست های مصوب بودجه شود، بنابراین امکان تغییر و جا به جایی در مواد و هزینه کلاً در اختیار دستگاه اجرایی گذارده نمی شود. البته از اصل انعطاف پذیری در زمانی که اوضاع و احوال اقتصادی کشور دچار نوسانات شدید است، بیشتر از زمان ثبات اقتصادی و آرامش و امنیت سیاسی و اجتماعی دارای مطلوبیت است.

اصل تخمینی بودن درآمدها

■ تخمینی بودن درآمدها بر این مطلب متکی است که منظور شدن مبلغی تحت عنوان درآمد در سند بودجه، نمی تواند دلیلی برای وصول مبلغی تحت عنوان درآمد دولت از اشخاص و افراد جامعه اعم از حقیقی و حقوقی بدون وجود مجوز قانونی و تنها به استناد این که درآمد مزبور در سند بودجه منظور شده است، باشد.

■ متن اصل ۵۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در خصوص اصل تخمینی بودن درآمدها به قرار زیر است: «هیچ نوعی مالیات وضع نمی شود، مگر به موجب قانون، موارد معافیت و بخشودگی و تخفیف مالیاتی، به موجب قانون مشخص می شود.»

اصل تحدیدی بودن هزینه ها

- بر اساس این اصل هیچ پرداختی حتی با مجوز قانونی، بدون وجود اعتبار مصوب مجاز نیست و پرداخت آن خلاف محسوب شده و با متخلف برابر قانون رفتار خواهد شد .

دانشگاه پیام نور

تهیه و تنظیم : سهیلا حافظی

فصل سوم - طبق بندی بودجه

هدف کلی

- آشنایی با مختصات و انواع طبقه بندی بودجه ای در ایران و سایر کشورها.

برخی هدفهای رفتاری

- ۱- وظایف امروزی دولتها را نسبت به گذشته مقایسه کنید.
- ۲- سه تا از نتایج و اهدافی را که از طبقه بندی بودجه انتظار می رود توضیح دهید.
- ۳- هدف اصلی و نهایی دولت از برقراری طبقه بندی عملیات بودجه ای را بیان کنید.
- ۴- سه نکته از نکاتی را که در طبقه بندی عملیات باید به آن توجه نمود تشریح کنید.
- ۵- اهداف و نتایج طبقه بندی سازمانی را شرح دهید.
- ۶- کاربرد اصلی طبقه بندی اقتصادی بودجه را در دو سطر بیان کنید.
- ۷- اصول مطرح شده در طبقه بندی اقتصادی را بیان کنید.

کلیات و مختصات طبقه بندی بودجه

سه وظیفه خاص برای دولت‌ها به شرح زیر است:

- ۱- تقسیم درست و عادلانه مالیاتها بین مودیان مالیاتی.
- ۲- ایجاد هماهنگی لازم بین هزینه ها و اهداف دولت.
- ۳- برقراری توازن و همگونی لازم بین نیازهای مردم، هزینه ها و فعالیتهای دولت.

در این ارتباط بودجه تنظیمی دولت بیانگر اهداف، سیاستها و برنامه های اقتصادی-اجتماعی و... کشور است و باید به شکلی باشد که هر یک از دو عامل اساسی در تنظیم بودجه یعنی درآمد و هزینه به درستی بیان شود و خصوصیات و ویژگیهای هر یک از آنها روشن شود و مقایسه بین آنها امکان پذیر گردد.

اهداف و نتایج طبقه بندی بودجه ای

برقراری یک سیستم طبقه بندی در بودجه موجب می شود که:

- ۱- به لحاظ تفکیک برنامه ها، عملیات، درآمدها و هزینه های دولت و همچنین مشخص شدن دستگاههای اجرائی خاص که عهده دار وظایف مشخص هستند، برنامه ریزی و تصمیم گیری امکان پذیر شود.
- ۲- ضمن فراهم آمدن امکانات لازم برای برقراری یک سیستم حسابداری صحیح در جهت کنترل و نظارت مالی و غیر مالی و مقایسه کارایی دستگاهها با برنامه های مصوب، مدیریت نیز بطور چشمگیری بهبود یابد.
- ۳- طبقه بندی بودجه ای اطلاعات لازم را به منظور تجزیه و تحلیل عملیات اقتصادی دولت فراهم می نماید.
- ۴- مکانیزم لازم را برای نظارت بر عملیات دولت مهیا می سازد.

انواع طبقه بندی بودجه ای

- ❖ ۱- طبقه بندی درآمدها :
- ❖ ۲- طبقه بندی هزینه ها :
- ❖ ۳- طبقه بندی سازمانی :
- ❖ ۴- طبقه بندی عملیات :
- ❖ ۵- طبقه بندی اقتصادی :

انواع طبقه بندی بودجه ای

- ❖ ۱- **طبقه بندی درآمدها** : این طبقه بندی با تفکیک درآمدهای دولت در گروههای مختلف امکانات لازم را در جهت برآورد صحیح و تصمیم گیری مناسب در خصوص درآمدها فراهم می کند.

انواع طبقه بندی بودجه ای

❖ ۲- **طبقه بندی هزینه ها :** در طبقه بندی هزینه ها، با تفکیک هزینه های جاری از سرمایه ای، هزینه های پرسنلی از خدماتی و خرید کالا از خدمات و .... موجبات استقرار نظام نوین حسابداری به منظور اجرای صحیح و دقیق بودجه و تجزیه و تحلیل اقتصادی را فراهم می کند.

انواع طبقه بندی بودجه ای

❖ **۳- طبقه بندی سازمانی :** در طبقه بندی سازمانی که یکی از قدیمی ترین و مرسوم ترین طبقه بندی بودجه ای است، کلیه واحدهای دولتی که به نحوی از بودجه دولت استفاده می کنند مانند وزارتخانه ها، موسسات دولتی، شرکتهای دولتی و موسسات انتفاعی وابسته به دولت، بر اساس وظایف و اهدافشان در گروههای مشابه قرار می گیرند.

انواع طبقه بندی بودجه ای ادامه ...

❖ ۴- طبقه بندی عملیات: این نوع طبقه بندی ضمن شناسایی وظایف دولت آنها را به گروه‌های مختلفی تقسیم نمود و یا مشخص کردن برنامه، فعالیت و طرح چگونگی دستیابی به اهداف و انجام وظایف مزبور را مشخص می‌کند.

انواع طبقه بندی بودجه ای ادامه ...

- ❖ **۵- طبقه بندی اقتصادی :** از طبقه بندی اقتصادی برای تجزیه و تحلیل عملیات دولت و انجام صحیح برنامه ریزی و تصمیم گیریهای نهائی در سطوح عالی دولتی بخصوص در حسابداری ملی بهره گرفته می شود .

اهداف و نتایج طبقه بندی درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار

طبقه بندی درآمدها به انواع آنها

۱ زمینه لازم را جهت تصمیم گیری مناسب و آگاهانه در جهت افزایش یا کاهش درآمد مورد نظر، توسط مراجع مختلف تصمیم گیری بخصوص دولت و قوه قانونگذاری، با استفاده از بررسی اثراتی که این تصمیم گیری می تواند در مسائل سیاسی، اجتماعی و اقتصادی داشته باشد فراهم می نماید و موجب شود که با دید وسیع تری در این جهت اقدام گردد.

اهداف و نتایج طبقه بندی درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار

طبقه بندی درآمدها به انواع آنها

۲ - طبقه بندی کردن درآمدهای یک کشور به انواع مختلف آن، یکی از مکانیزمهای لازم را در این جهت مهیا نموده و موجب می شود پیش بینی انواع مختلف درآمدها به سهولت امکان پذیر شود. برآورد هزینه ها در صورت مشخص شدن انواع درآمدها بسیار آسان و سهیل تر از زمانی است که هیچگونه طبقه بندی خاصی را برای درآمدها در نظر نگیریم.

طبقه بندی درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار در بودجه ایران

درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار در بودجه ایران از نظر نوع به سه طبقه تقسیم می شود :

الف) درآمد عمومی

ب) درآمد خصوصی

ج) درآمد شرکتهای دولتی

مصادیق انواع درآمد

■ درآمد عمومی :

بخش عمده ای از درآمد عمومی در بودجه ایران عبارتند از:

- ❁ - درآمدهای مالیاتی
- ❁ - درآمد حاصل از فروش نفت و گاز
- ❁ - درآمد حاصل از فروش ارز
- ❁ - درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت دولت
- ❁ - اصل و فرع وامهای دولت به کشور خارج
- ❁ - درآمد حاصل از فروش کالا و خدمات
- ❁ - سایر درآمدها

مصادیق انواع درآمد

درآمد اختصاصی:

درآمد اختصاصی عبارت است از درآمدهایی که به موجب قانون برای مصرف یا مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد اختصاصی منظور می گردد.

مصادیق انواع درآمد

درآمد شرکتهای دولتی :

عبارت است از درآمدهایی که در قبال ارائه خدمت و یا فروش کالا و یا سایر فعالیتهایی که شرکتهای مذکور به موجب قوانین و مقررات، مجاز به انجام آنها هستند، عاید آن شرکتهای می گردد. درآمد شرکتهای دولتی، خارج از بودجه عمومی دولت و ضمن بودجه شرکتهای دولتی، در بودجه کل کشور پیش بینی می شود.

درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار دولت ایران

درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار دولت ایران از نظر بخشهای درآمدی به هفت بخش تقسیم می شوند که هر یک از بخشهای مزبور خود در برگیرنده چند بند است :

- بخش اول : درآمدهای مالیاتی
- بخش دوم : درآمد نفت و گاز
- بخش سوم : درآمدهای حاصل از انحصارات و مالکیت دولت
- بخش چهارم : درآمدهای حاصل از خدمات و فروش کالا
- بخش پنجم : حق بیمه، کمکهای دریافتی، درآمدهای انتقالی و متفرقه
- بخش ششم : اصل و بهره بر وامها و سود خالص از سرمایه گذاری دولت در داخل و خارج کشور
- بخش هفتم : سایر منابع تامین اعتبار

طبقه بندی هزینه ها

اهداف و نتایج طبقه بندی هزینه ها

- ۱- طبقه بندی هزینه ها، امکانات لازم را جهت برقراری یک سیستم حسابداری قوی به منظور کنترل هزینه ها فراهم می نماید.
- ۲- با رعایت طبقه بندی هزینه ها امکان برآورد دقیق و صحیح بودجه برای هر یک از دستگاههای اجرائی فراهم می شود. در موارد مورد نیاز، امکان مقایسه هزینه های انجام شده با پیشرفت کار در دستگاه اجرائی برای مدیریت مهیا می شود و این امر وسایل لازم را به منظور تصمیم گیری به موقع و صحیح در اختیار مدیریت قرار می دهد.
- ۳- دولت با آگاهی داشتن از میزان انواع هزینه ها قادر خواهد بود با اتخاذ تصمیمات به موقع، کشور را در جهت اهداف مصوب سوق دهد.

نکات پذیرفته شده در طبقه بندی هزینه ها

❖ ۱- به منظور تفکیک سهم هر یک از دو بخش خدمات و کالا در بودجه، باید خرید خدمات از کالا جدا باشد. خرید خدمت یعنی پرداخت ارزش خدمات ارائه شده توسط یک شخص مانند پرداخت حقوق و دستمزد به افراد در مقابل خدمات ارائه شده خرید کالا یعنی پرداخت پول در ازاء دریافت شی قابل لمس و قابل رویت مانند خرید اتومبیل.

نکات پذیرفته شده در طبقه بندی هزینه ها

۲- دیگر اینکه در مواردی توسط دستگاه اجرایی وجهی پرداخت می شود که در مقابل وجه پرداخت شده خدمت یا کالایی دریافت نمی شود.

۳- تعریف هزینه های سرمایه ای و جاری هزینه های سرمایه ای، دسته ای از هزینه های دولتی هستند که دارائیهای ثابت را افزایش می دهند، مثل خرید ماشین آلات و تجهیزات. هزینه های جاری، دسته ای از هزینه های دولتی هستند که موجب افزایش دارائیهای ثابت نمی شوند.

ادامه... نکات پذیرفته شده در طبقه بندی هزینه ها

۴- با توجه یکی از اهداف اصلی طبقه بندی هزینه ها، یعنی برقراری سیستم نظارت مالی، ضرورت دارد که در انجام این طبقه بندی به جزئیات نیز توجه شود.

۵- به منظور برقراری سیستم صحیح حسابداری، طبقه بندی هزینه ها باید به شکلی باشد که اطلاعات مورد نیاز حسابداری در خصوص انجام هر یک از انواع مختلف هزینه ها فراهم گردد.

روش طبقه بندی هزینه ها در بودجه ایران

در این طبقه بندی کلیه هزینه ها و پرداختها به چهار فصل و بیست ماده به شرح زیر تقسیم شده است :

- ❖ فصل اول – هزینه های پرسنلی مواد ۱ و ۲
- ❖ فصل دوم – هزینه های اداری از ماده ۳ تا ۸
- ❖ فصل سوم – هزینه های سرمایه داری از ماده ۹ تا ۱۵
- ❖ فصل چهارم – پرداختهای انتقالی از ماده ۱۶ تا ۲۰

خلاصه طبقه بندی هزینه ها بر حسب مواد

- فصل اول - هزینه های پرسنلی
- فصل دوم - هزینه های اداری
- فصل سوم - هزینه های سرمایه ای
- فصل چهارم - پرداختهای انتقالی

فصل اول - هزینه های پرسنلی

● ماده ۱ - حقوق و دستمزد :

کارکنان رسمی - کارکنان غیر رسمی - کارگران - سایر کارکنان

● ماده ۲ - مزایا و کمک ها :

فوق العاده یا مزایای شغل - پاداش - اضافه کار - فوق العاده اشتغال
خارج از مرکز و بدی آب و هوا و اشتغال خارج از کشور - سایر مزایا
و فوق العاده های کارکنان - کمک ها

فصل دوم - هزینه های اداری

- ماده ۳ - اجاره
  - اجاره و کرایه (به استثنای وسائل نقلیه)
- ماده ۴ - ماموریت، حمل و نقل و ارتباطات
  - حمل و نقل اشیاء - ارتباطات و مخابرات ماموریت و حمل و نقل
- ماده ۵ - خدمات قراردادی
  - نگهداری ساختمان - نگهداری وسائل نقلیه - نگهداری ماشین آلات - وسائل اداری - مطبوعات و انتشارات - تبلیغات - تشریفات - مطالعه تحقیق و بررسی - سایر خدمات

فصل دوم - هزینه های اداری

- ماده ۶ - سوخت، برق و آب
- سوخت و روشنایی و آب
- ماده ۷- مواد و لوازم مصرف شدنی
- کالاهای مصرف شدنی برای نگهداری اموال - کالاهای مصرف شدنی برای امور مطبوعاتی و تبلیغاتی و تشریفات - لوازم خواب و پوشاک - حیوانات و نباتات - لوازم و تجهیزات نظامی - مواد و کالای مصرف شدنی برای سایر عملیات

فصل دوم - هزینه های اداری

- ماده ۹ - مطالعه برای ساختمان و تاسیسات
- ماده ۱۰ - خرید ساختمان، زمین و حقوق انتفاعی
- ماده ۱۱ - ساختمان تعمیرات اساسی در ساختمان و تجهیزات آن - آماده سازی زمین

فصل سوم هزینه های سرمایه ای

- ماده ۱۲ – ماشین آلات و تجهیزات عمده (لوازم فنی و تجهیزات عمده)
- ماده ۱۳ – سایر کالاهای مصرف نشدنی ، کالاهای مصرف نشدنی - حیوانات و نباتات - کتاب برای تکمیل کتابخانه ها ، و خرید اشیا عتیقه و هنری
- ماده ۱۴ – وام مشارکت و کمک برای سرمایه گذاری-بخش عمومی وام بخش عمومی مشارکت-بخش عمومی - افزایش سرمایه - کمک برای سرمایه گذاری
- ماده ۱۵ – وام، مشارکت و کمک برای سرمایه گذاری- بخش عمومی وام به بخش خصوصی - مشارکت-بخش خصوصی - کمک برای سرمایه گذاری

فصل چهارم - پرداختهای انتقالی

ماده ۱۶ - کمک و اعانه - بخش عمومی کمک و اعانه

ماده ۱۷ - کمک و اعانه - بخش خصوصی

کمک به بخش خصوصی - کمک به افراد (غیر از کارکنان دولت) - پرداخت به
بازنشستگان - پاداش پایان خدمت - سایر کمکها

ماده ۲۰ - دیون دیون بلامحل

طبقه بندی سازمانی در بودجه

- طبقه بندی سازمانی در بودجه موجب می شود که سهم هریک از دستگاههای اجرایی، که عهده دار وظیفه ای خاص از وظایف دولت هستند، از اعتبارات منظور شده در بودجه معین شود.

اهداف و نتایج طبقه بندی سازمانی

اهداف طبقه بندی سازمانی به شرح زیر است :

- ۱- طبقه بندی سازمانی چگونگی ترکیب وزارتخانه و دستگاههای دولتی را در داخل یک دولت مشخص می سازد.
- ۲- با توجه به نوع خاص اهداف هر یک از واحدها و دستگاههای اجرایی دولت و تفاوت وظایف هریک از آنها با یکدیگر، و رعایت ملاحظات خاص در تنظیم بودجه، هریک از این واحدها باید در طبقه خاص مربوط به خود قرار گیرند.
- ۳- طبقه بندی سازمانی امکاناتی را فراهم می کند که قوه قانونگذاری در هنگام بررسی و تصویب بودجه با دیدی روشن تر به مسائل بودجه ای دستگاههای اجرایی برخورد نماید.

اهم اصول طبقه بندی سازمانی

- ۱- تفکیک و جداسازی دستگاههای اجرائی با توجه به مبنای قانونی و نوع فعالیت تفکیک دستگاههای اجرائی دولتی که به ارائه خدمات بازرگانی و انتفاعی اشتغال دارند.
- ۲- رعایت چابوب سازمان و تشکیلات مصوب و رسمی دستگاه اجرائی و توجه به سلسله مراتب سازمانها از نظر تابعیت.

اهم اصول طبقه بندی سازمانی

- ❁ ۳- دسته بندی نمودن سازمانها موسسات و واحدهای تابعه هر وزارتخانه و موسسه دولتی در ذیل همان وزارتخانه و موسسه.
- ❁ ۴- تعمیم طبقه بندی سازمانی به کلیه دستگاههایی که به نحوی از بودجه دولت بهره مند شوند، اعم از دستگاههای تحت پوشش قوه مجریه قوه قضائیه و قوه مقننه.

طبقه بندی سازمانی در ایران

برابر مواد ۲ تا ۵ قانون محاسبات عمومی سال ۱۳۶۶، واحدهای سازمانی منظور شده در بودجه به قرار زیر است :

- ۱- وزارتخانه
- ۲- موسسه دولتی
- ۳- شرکت دولتی
- ۴- موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی

اهداف و نتایج طبقه بندی عملیات

- ❖ در این راستا، دولت مجبور می شود، برنامه های مشخصی را برای نیل به اهداف مورد انتظارش طراحی نموده و عملیاتی را که برای رسیدن به هدفهای برنامه لازم است مشخص نماید.
- ❖ - از سوی دیگر، افراد جامعه ضمن آشنا شدن با کارهایی که دولت باید در یک دوبرده ای برای آنها انجام دهد، به طور کامل در جریان عملیات دولت قرار خواهند گرفت.
- ❖ - با استفاده از طبقه بندی عملیات متوجه خواهیم شد که از مجموع اعتبارات دانشگاه پیام نور چه بخشی برای «آموزش گروه بررسی» چه بخشی برای آموزش گروه هنر و علوم انسانی و... به مصرف می رسد.

حدود و شمول طبقه بندی عملیات

از نکاتی که حدود و شمول طبقه بندی عملیات را مشخص می سازد می توان موارد زیر را یاد آور شد :

- ❖ ۱- بسیاری از عملیات، در یک کشور ممکن است جزئی از وظایف تشکیل دهنده یک دولت محسوب شود، در حالیکه همین عملیات ممکن است در زمره وظایف دولت دیگری قرار نگیرد و اجرای آن به بخش خصوصی واگذار گردد.
- ❖ ۲- در یک دور بودجه ای انجام وظیفه و عملیات مشخص ممکن است از وظایف یک دولت به شمار آید. در حالیکه در دور دیگر بودجه ای حذف شود.
- ❖ ۳- در طبقه بندی عملیات، عملیات بازرگانی باید از سایر عملیات دولتها تفکیک شود.

چگونگی طبقه بندی عملیات

به منظور نیل به مقاصد مورد نظر از طبقه بندی عملیات، رعایت نکاتی ضروری است:

- ❖ ۱- به لحاظ نشان دادن دقیق و روشن اهداف دولت، در طبقه بندی عملیات عناوین و وظایف کلی باید به صراحت نشان دهنده اعمال دولت باشد.
- ❖ ۲- در طبقه بندی عملیات، طبقه بندی به شکلی باشد که در تدوین و تنظیم بودجه هزینه اجرای یک کار مشخص چند بار منظور نشود.

چگونگی طبقه بندی عملیات ادامه .....

به منظور نیل به مقاصد مورد نظر از طبقه بندی عملیات، رعایت نکاتی ضروری است : (ادامه)

۳- در عملیات دولت، بخش خاصی برای «خدمات اداری» در نظر گرفته می شود منظور از خدمات اداری بخشی از عملیات دولت است که در جهت فراهم آوردن تسهیلات لازم به منظور اجرای وظایف و برنامه های اصلی دولت صورت می گیرد.

۴- در طبقه بندی عملیات «پرداخت بهره» وامهای عمومی دولت که در سالهای گذشته دریافت شده است و در سررسید علاوه بر اصل وام دریافت شده باید پرداخت شود، میباید به طور جداگانه مشخص گردد.

ترکیب طبقه بندی عملیات

عناوینی که در ترکیب طبقه بندی عملیات بکار می رود عبارتند از :

وظیفه : وظیفه عبارت است از گروه اصلی کوششهای سازمان یافته دولت که خدمات معینی را که برای جامعه انجام می یابد مشخص می سازد، مانند کشاورزی بهداشت .

برنامه : گروه کلی عملیات در داخل هر وظیفه که دارای حاصل کار مشخص است و بوسیله یک وزارتخانه یا موسسه دولتی انجام می یابد، برنامه نامیده می شود.

فعالیت : فعالیت عبارتند از بخشی از کارهای یکسان و همجنس در هر برنامه که بوسیله واحدهای اجرایی در داخل یک وزارتخانه یا موسسه دولتی انجام می شود.

ادامه ..... ترکیب طبقه بندی عملیات

■ **طرح:** بررسی مسائل مربوط به طبقه بندی بودجه ای در سالهای اخیر نشان داد که باید میان بخشی از عملیات که برای «تولید خدمت» انجام می شوند با آن بخش از عملیات سرمایه گذاری که منجر به «تولید کالاهای سرمایه ای» می گردند تفکیک قائل شد.

❖ ۱- امور عمومی :

❖ ۲- خدمات برای جامعه :

❖ ۳- خدمات اجتماعی :

❖ ۴- خدمات اقتصادی :

خصوصیات طبقه بندی عملیات بودجه ایران

- ۱- درآمدها، هزینه ها و عملیات شرکتهای دولتی، موسسات انتفاعی وابسته به دولت و دیگر موسسات، بدون توجه به طبقه بندی عملیات در بودجه تنظیمی دولت منظور می شود. *
  - ۲- هزینه های دولت با مشخص شدن دو نکته اساسی زیر در اعتبارات پیشنهادی تعیین می شود: *
- الف) سهم هر یک از امور، فصول و برنامه ها
  - ب) سهم هر یک از دستگاههای اجرایی

خصوصیات طبقه بندی عملیات بودجه ایران

* ۳- در طبقه بندی عملیات مورد عمل در بودجه ایران، در هر فصل برنامه ای خاص تحت عنوان، برنامه خدمات اداری و همچنین برنامه ای مشخص تحت عنوان، برنامه تحقیقات منظور شده است.

* ۴- عناوین کلی که در طبقه بندی عملیات در بودجه کشور ما مشخص شده است به شرح زیر می باشد :

* - امور : ۱- امور عمومی ۲- امور دفاع ملی ۳- امور اجتماعی ۴- امور اقتصادی

فصل :

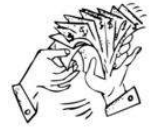
برنامه :

دستگاه اجرایی :

فعالیت و طرح :

فعالیت :

طرح (عمرانی) :

عناوین کلی طبقه بندی عملیات در بودجه کشور

👉 - امور :

۱ - امور عمومی ۲ - امور دفاع ملی ۳ - امور اجتماعی ۴ - امور اقتصادی

👉 فصل :

👉 برنامه :

👉 دستگاه اجرایی :

👉 فعالیت و طرح :

👉 فعالیت :

👉 طرح (عمرانی) :

ادامه ... عناوین کلی طبقه بندی عملیات در بودجه کشور

امور : امور عبارت است از مجموعه چند فصل مرتبط از وظایف عمومی دولت به چهار دسته به شرح زیر تقسیم می شود :

۱ - امور عمومی   ۲ - امور دفاع ملی   ۳ - امور اجتماعی   ۴ - امور اقتصادی

ادامه ... عناوین کلی طبقه بندی عملیات در بودجه کشور

فصل : فصل مجموعه وظایف مشخصی است که حاوی برنامه های مرتبط به هم بوده و برنامه ریزی دراز مدت و میان مدت برای نیل به اهداف اساسی در قالب آن انجام می گیرد. مانند فصل تحقیقات و آموزش عالی (مربوط به امور اجتماعی) یا فصل دفاع نظامی.

ادامه ... عناوین کلی طبقه بندی عملیات در بودجه کشور

برنامه : برنامه مجموعه ای از عملیات مرتبط به هم است که اجرای قسمتی از هدفهای اساسی فصل را در چارچوب سیاستها و خط مشی ها تامین می کند. مانند برنامه تحقیقات دانشگاهی.

ادامه ... عناوین کلی طبقه بندی عملیات در بودجه کشور

- **دستگاه اجرایی :** به منظور تحقق مقاصد دولت، دستگاههای اجرایی اجرای تمام یا قسمتی از کارهایی که در یک یا چند برنامه وجود دارد، به عهده خواهند گرفت و برای انجام اینگونه کارها، اجرای طرحها یا فعالیت هایی را عهده دار خواهند شد.

- **فعالیت و طرح :** مجموعه عملیات و خدمات مشخصی که به منظور دستیابی به قسمتی از اهداف برنامه صورت می گیرد، فعالیت و طرح نامیده می شود.

ادامه ... عناوین کلی طبقه بندی عملیات در بودجه کشور

■ **فعالیت :** برابر بند ۹ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور، منظور از فعالیت یک سلسله عملیات و خدمات متجانس و مشخصی است که برای تحقق بخشیدن به هدفهای برنامه سالانه طی یک سال اجرا و هزینه آن از محل اعتبارات جاری تامین می شود.

■ **طرح (عمرانی) :** برابر بند ۱۰ ماده ۱ قانون برنامه و بودجه کشور، منظور از طرح، مجموعه عملیات و خدمات مشخصی است که بر اساس مطالعات توجیهی فنی و اقتصادی و یا اجتماعی، که توسط دستگاه اجرایی انجام می شود، طی مدت معین و اعتبار معین.

طبقه بندی اقتصادی

دولتها با استفاده از مکانیزم بودجه و سیاستهایی که در تنظیم آن به کار می برند، در جهت توسعه یا تثبیت اقتصادی مورد نظرشان اقدام می کنند. طبقه بندی اقتصادی، اطلاعات مورد نیاز انجام این بررسیها را برای دولت دسته بندی نموده و در اختیار آن قرار می دهد.

اهم اصول طبقه بندی اقتصادی

۱- تفکیک هزینه های جاری از سرمایه ای به لحاظ نقشی که هر یک از هزینه های مزبور می تواند در برنامه ریزی و سیاست گذاریهای اقتصادی دولت ایفا، نماید.

۲- تفکیک سرمایه گذاری های مستقیم از غیر مستقیم، به دلیل متفاوت بودن نحوه نظارت بر هر یک از سرمایه گذاری های مزبور. سرمایه گذاری مستقیم توسط دولت موجب افزایش نظارت دولت بر منابع می گردد.

اهم اصول طبقه بندی اقتصادی

۳- تفکیک حسابهای موسسات بازرگانی دولتی، از حسابهای سرمایه ای دستگاههای غیر انتفاعی.

۴- نشان دادن جداگانه هزینه های دفاعی، به منظور جلوگیری از گمراهی تحلیل گران اقتصادی و فراهم آمدن زمینه لازم برای تجزیه و تحلیل اقتصادی مورد نظر از طبقه بندی اقتصادی بودجه.

ادامه .... اهم اصول طبقه بندی اقتصادی

- ۵- تفکیک و جداسازی سرمایه گذاری حقیقی از انتقالات سرمایه ای.
- ۶- جداسازی حسابهای حسابداری ملی به منظور تخمین ثروت ملی و درآمد ملی.
- ۷- جداسازی دریافت ها و پرداختهای داخلی از دریافت ها و پرداخت های خارجی.

طبقه بندی اقتصادی در بودجه ایران

- متأسفانه در حال حاضر چنین طبقه بندی، در نظام بودجه ای ایران که مبتنی بر مسائل علمی باشد وجود ندارد و برنامه ریزان کشور مجبور هستند که به منظور انجام برنامه ریزی با مراجعه به اسناد و مدارک بودجه و اسناد و مدارکی که در بانک مرکزی وجود دارد، اطلاعات مورد نیاز را استخراج نموده و از آن بهره گیرند.

دانشگاه پیام نور

تهیه و تنظیم : سهیلا حافظی

۱۰۲

فصل چهارم مراحل بودجه

هدف کلی

شناخت مراحل بودجه دولتی در کشورهایی که نظام پارلمانی بر آنها حاکمیت دارد و آشنایی با مراحل بودجه در نظام جمهوری اسلامی ایران و دستیابی به خصوصیات نتایج و آثاری که در پایان هر یک از مراحل بودجه مورد انتظار است.

برخی هدفهای رفتاری بخش اول

- ۱- مراحل بودجه را نام ببرید و دلایل توالی آن را توضیح دهید.
- ۲- قوای مسنول هر یک از مراحل بودجه را در نظام جمهوری اسلامی ایران نام ببرید.
- ۳- نکته مهم و تاکیدی که در تهیه و تنظیم و پیشنهاد بودجه مطرح است را توضیح دهید.
- ۴- محتوای بخشنامه بودجه را به طور کامل بیان کنید.
- ۵- محتوای دستورالعمل تهیه و تنظیم بودجه را تشریح کنید.
- ۶- شمای کلی جریان تهیه بودجه را رسم نمایید.
- ۷- ستادهای چهارگانه بودجه را با توجه به مسنولیتشان بیان کنید.
- ۸- ترکیب کمیته برنامه ریزی استان و وظایف آن را توضیح دهید.
- ۹- پیش قدمهای بودجه نویسی را بیان کنید.
- ۱۰- عوامل مورد توجه در بررسی بودجه توسط واحد برنامه ریزی کشور را بیان کنید.
- ۱۱- منظور از مورد استفاده قرار دادن پیوستهای قانون بودجه را بیان کنید.

الف : تهیه، تنظیم و پیشنهاد بودجه

- ❖ اول اینکه تهیه، و پیشنهاد بودجه از مهمترین، اساسی ترین، فنی ترین و تخصصی ترین مرحله از مراحل بودجه است.
- ❖ دوم اینکه یک بودجه علمی، فنی، تخصصی و دقیق زمانی می تواند سازنده و مفید باشد که مفاد آن بطور کامل و درست رعایت شود.
- ❖ در کشور ما، مرحله تهیه، تنظیم و پیشنهاد بودجه، با ارسال بخشنامه بودجه به امضای رئیس جمهور به کلیه دستگاههای اجرائی که به نحوی از بودجه دولت بهره مند می شوند بعد جدی تری بخود می گیرد.
- ❖ بودجه پیشنهادی هر دستگاه اجرائی نهایتاً باید به تائید بالاترین مقام مسئول دستگاه برسد. ماده ۱۴ قانون برنامه و بودجه کشور تأکیدی است بر این مطلب. وظیفه انجام گردآوری اطلاعات در دستگاههای اجرائی، به عهده دفتر برنامه ریزی و بودجه قرار دارد.

چگونگی تدوین بودجه در دستگاههای اجرایی ملی

- براساس دستورالعمل تهیه و تنظیم بودجه، در هر وزارتخانه ستادی تحت عنوان **"ستاد بودجه"** تشکیل می گردد.
- این ستاد که اعضاء آن توسط وزیر وزارتخانه تعیین می شود و نماینده ای نیز از سازمان برنامه و بودجه به عنوان نماینده سازمان مزبور در آن عضویت دارد. ستاد بودجه هر وزارتخانه، علاوه بر دارا بودن مسئولیت طرح، بررسی و تصمیم گیری نیازهای واحدهای مرکزی وزارتخانه، می باید نسبت به بررسی و ایجاد هماهنگی لازم در خصوص نیازهای بودجه ای واحدهای تابعه و شرکتهای وابسته به وزارتخانه نیز اقدام کند .

چگونگی تدوین و تنظیم بودجه دستگاههای اجرایی استانی (محلی)

دستگاههای اجرایی محلی را می توان به دو دسته تقسیم کرد:

۱. دستگاههای اجرایی محلی تابع نظام بودجه ملی
۲. دستگاههای اجرایی محلی تابع نظام بودجه استانی

چگونگی تدوین و تنظیم بودجه دستگاههای اجرایی استانی (محلی)

آن دسته از دستگاههای اجرایی محلی که تابع نظام بودجه استانی نیستند بودجه خود را راسا، و یا از طریق وزارتخانه های ذیربط پس از طرح در ستاد بودجه وزارتخانه به سازمان برنامه و بودجه ارسال می کنند .

دستگاههای اجرایی محلی تابع نظام بودجه استانی، بودجه پیشنهادی خود را به کمیسیونهای کمیته برنامه ریزی استان، که در سازمان برنامه و بودجه استان تشکیل می شود، ارسال می کنند،

چگونگی تدوین و تنظیم بودجه دستگاههای اجرایی استانی (محلی)

کمیسیونهای کمیته برنامه ریزی استان بودجه پیشنهادی دستگاه اجرایی محلی را مورد بررسی قرار داده و پس از بررسی و در صورت ضرورت ضمن تعدیل و ایجاد هماهنگی لازم بین بودجه دستگاههای مختلف اجرایی آن را جهت بررسی و تأیید نهائی به کمیته برنامه ریزی استان، که ریاست آن با شخص استاندار است ارسال می کند.

ترکیب و وظایف کمیته برنامه ریزی استان برابر مفاد تبصره ۴۷ قانون بودجه سال ۱۳۶۴ است .

پیش قدمهای بودجه نویسی

یکی از اولین پیش قدمهای مربوط به تهیه و تنظیم بودجه پیش بینی درآمدهای دولت در یکسال بودجه ای توسط دفتر اقتصاد کلان همکاری وزارتخانه ها و دستگاههای زیربط که عمده آنها عبارتند از:

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران،

وزارت امور اقتصادی و دارائی

وزارت نفت

وزارت امور خارجه

پیش قدمهای بودجه نویسی

دومین پیش قدم طراحی طرح اقتصادی لازم بر اساس هدفهای برنامه های میان مدت توسعه اقتصادی - اجتماعی، تخصیص منابع درآمدی در قالب فصل بر حسب اعتبارات جاری و عمرانی است.

در همین مرحله است که سهم هر منطقه نیز با توجه به اهداف برنامه میان مدت توسعه اقتصادی - اجتماعی از منابع درآمدی معین می شود.

در خصوص اعتبارات جاری، معمولاً عملکرد سالهای پیشین و حجم عملیات در سال بودجه ای مورد نظر است. با این تاکید که همیشه بین اعتبارات جاری و عمرانی باید ارتباط منطقی وجود داشته باشد.

بررسی بودجه در واحد برنامه ریزی

- بررسی بودجه های تنظیمی از سوی دستگاههای اجرایی در سازمان برنامه و بودجه براساس دستور العملهای تنظیم بودجه، بخشنامه بودجه و همچنین ضوابط مالی تهیه و تنظیم بودجه صورت می گیرد.
- در بررسی بودجه توسط واحد برنامه ریزی کشور به وجود ارتباط بین ۳ عامل اساسی به شرح زیر توجه می شود:
  - ۱- اهداف برنامه های میان مدت توسعه اقتصادی - اجتماعی
  - ۲- پیش بینی واقعی درآمدها
  - ۳- اعمال قضاوت کارشناسی و تخصصی

تقسیم بندی بودجه

● بودجه اصولاً از لحاظی به دو قسمت عمده تقسیم می شود. یعنی:

۱. بودجه جاری

۲. بودجه عمرانی

● بنابر این بررسی بودجه در هر یک از قسمتها با توجه به خصوصیات مربوط به آن قسمت دارای روش خاصی می باشد.

● واحد برنامه ریزی کشور، در بررسی بودجه جاری دستگاههای اجرائی، معمولاً از وسایلی چون عملکرد سالهای گذشته، تعداد پرسنل و تفکیک آن به گروههای مختلف، تجهیزات و بطور کلی شناخت عواملی که موجب هزینه های جاری می شود.

پیوستهای بودجه تفصیلی

برای اینکه امکان بررسی و تجزیه و تحلیل بودجه پیشنهادی در مجلس بطور کامل فراهم گردد و به منظور رعایت اصل شمولیت یا تفصیل که بودجه میباید به ریز تهیه و تنظیم شود، به همراه لایحه تقدیمی بودجه به مجلس باید پیوستهایی که بیانگر بودجه تفصیلی دستگاههایی که به نحوی از بودجه دولت بهره می گیرند ارائه گردد.

■ **اهم این پیوستها عبارتند از :**

۱-

پیوستهای بودجه تفضیلی

اهم این پیوستها عبارتند از :

- ۱- گزارش از وضع اقتصادی کشور و بیان و توضیح سیاستهای اقتصادی، مالی ارزی و... اتخاذ شده در تهیه و تدوین لایحه بودجه.
- ۲- برنامه های دولت در هر یک از امور، فصول و برنامه ها، این پیوست باید ارتباط لازم را بین ارقام و اعداد درج شده در لایحه بودجه پیشنهادی و برنامه های مرتبط به آن نشان دهد.
- ۳- بودجه شرکتهای دولتی و موسسات انتفاعی وابسته به دولت.
- ۴- اعتبارات طرحهای عمرانی بر حسب دستگاههای اجرایی و به تفکیک نامه ها.

سازمان برنامه و بودجه

برابر قانون برنامه و بودجه کشور، سازمان برنامه و بودجه وظیفه برنامه ریزی و بودجه ریزی را به عهده دارد.

این سازمان موظف است، پس از انجام رسیدگیهای لازم و تلفیق و هماهنگ نمودن پیشنهادهای دستگاه اجرایی در مورد فعالیت های جاری و طرحهای عمرانی، لایحه بودجه کل کشور را شامل اطلاعات زیر تنظیم نماید.

سازمان برنامه و بودجه

- ۱- مقدمه بودجه شامل توضیحات لازم درباره لایحه بودجه پیشنهادی و آثار و نتایج اجرای آن.
- ۲- درآمدهای وصول شده و هزینه های انجام شده در سال مالی قبل.
- ۳- پیش بینی درآمدها و برآورد هزینه های سال جاری.
- ۴- هر نوع اطلاع دیگری که ضروری تشخیص داده شود.

بخش دوم تصویب بودجه

- ❖ تصویب بودجه از وظایف مجلس شورای اسلامی است.
- ❖ بودجه سالانه کل کشور به ترتیبی که در قانون مقرر میشود از طرف دولت تهیه و برای رسیدگی و تصویب به مجلس شورای اسلامی تسلیم می گردد. هرگونه تغییر در ارقام بودجه نیز تابع مراتب مقرر در قانون خواهد بود.

بخش دوم تصویب بودجه

❖ نتیجه تصویب بودجه دولت توسط قوه قانون گذاری را میتوان در دو نکته اساسی زیر خلاصه نمود :

- ۱- با تصویب بودجه اهداف، سیاستها، برنامه ها و خط مشی ها و وظایف دولت مشخص شده و راه دستیابی به آنها معین می گردد.
- ۲- تصویب بودجه، ابزاری است در دست قوه مقننه به منظور کنترل قوه مجریه، بدین ترتیب که با تصویب بودجه توسط قوه مقننه، خطوط اصلی و کلی حرکت دولت مشخص میشود.

دانشگاه پیام نور

تهیه و تنظیم : سهیلا حافظی

نحوه بررسی لایحه بودجه

نحوه بررسی لایحه بودجه پیشنهادی در کشور ما به قرار زیر است :

- ۱- لایحه بودجه پیشنهادی دولت در کشور ما توسط رئیس جمهور تقدیم مجلس میشود
- ۲- نکات مهم و قابل توجه در تبصره ها، توسط رئیس جمهور در جلسه علنی مطرح و تشریح میشود سپس لایحه بودجه پیشنهادی مزبور جهت رسیدگی به کمیسیون برنامه و بودجه مجلس شورای اسلامی ارجاع می گردد.

نحوه بررسی لایحه بودجه

نحوه بررسی لایحه بودجه پیشنهادی در کشور ما به قرار زیر است :

□ ۳- در کمیسیون برنامه و بودجه، برابر یک برنامه زمانی مشخص نمایندگان دستگاههای اجرائی ذیربط و مسئولین و نمایندگان دستگاه برنامه ریزی کشور (سازمان برنامه و بودجه) به سئوالات مطرح شده از سوی نمایندگان مجلس در خصوص توجیه ارقام و اعداد پیشنهادی در لایحه بودجه به تفکیک درآمدها و هزینه و همچنین تبصره های پیشنهادی و بلاخره سیاست گذاری های انجام شده، پاسخ داده و پس از بحث و تبادل نظر کافی نسبت به هریک از موارد مطرح شده در لایحه بودجه رای گیری به عمل آمده و تصمیمات لازم اتخاذ می گردد.

نحوه بررسی لایحه بودجه ادامه ....

۴- نظر به اینکه بررسی و تصویب بودجه از اهمیت ویژه ای برخوردار است، تبصره ها و هزینه های دستگاههای اجرائی مختلف حسب مورد در کمیسیونهای فرعی (بر حسب تخصص و مسئولیت کمیسیون) بر اساس ارجاع موارد از سوی کمیسیون برنامه و بودجه مورد بررسی و شور قرار می گیرد. بررسی تبصره ها و هزینه ها در کمیسیونهای فرعی تنها برای کمک به کمیسیون برنامه و بودجه مجلس شورای اسلامی صورت گرفته و در نهایت تصمیم گیری نهایی در این مرحله از مراحل بررسی بودجه با کمیسیون اخیر است.

نحوه بررسی لایحه بودجه ادامه ....

□ ۵- طرح در جلسه علنی : پس از طرح مجدد لایحه بودجه توسط کمیسیون برنامه و بودجه در جلسه علنی مجلس و ارائه نظرات مخبرین کمیسیونهای برنامه و بودجه و کمیسیونهای فرعی، نمایندگان مجلس بر حسب نوبت و حداکثر ده ساعت به عنوان مخالف و موافق درباره لایحه بودجه و برنامه های دولت صحبت میکنند و رای گیری به عمل می آید. در صورت تصویب کفایت مذاکرات توسط نمایندگان، مذاکرات متوقف شده و مجلس وارد بررسی نهایی لایحه بودجه می شود.

نحوه بررسی لایحه بودجه ادامه ...

□ ۶- در مرحله بعدی و در جلسه علنی، ابتدا ماده واحده و تبصره های آن قرائت شده و نسبت به آنها رای گیری می شود. پس از آن برای درآمدها، هزینه ها و جداول پیوست بودجه رای گیری به عمل می آید. رای گیری مربوط به این قسمت به دلیل اینکه موافقین و مخالفین مشخص نشوند بوسیله ورقه صورت می پذیرد. پس از تصویب لایحه بودجه پیشنهادی دولت توسط مجلس، لایحه تصویبی مزبور با امضای رئیس مجلس شورای اسلامی جهت بررسی و تایید نهائی به شورای نگهبان ارسال می گردد.

نحوه بررسی لایحه بودجه ادامه ....

□ به منظور انجام اصلاحات لازم مجدداً جلسه علنی تشکیل میدهد. که ممکن است به منظور تسریع در جریان تصویب و تائید نهائی بودجه جلسات علنی بودجه با حضور اعضای شورای نگهبان صورت گیرد.

□ پس از تصویب بودجه توسط مجلس شورای اسلامی و تائید آن توسط شورای نگهبان قانون بودجه با امضای رئیس مجلس به رئیس جمهور ابلاغ می گردد تا پس از امضاء آن را برای اجرا در اختیار مسئولان قرار دهد.

اصل ۱۲۳ قانون اساسی در زمینه ابلاغ بودجه :

■ "رئیس جمهور موظف است مصوبات مجلس یا نتیجه همه پرسی را پس از طی مراحل قانونی و ابلاغ به وی امضاء کند و برای اجرا در اختیار مسئولان بگذارد."

■ پس از تصویب قانون بودجه و ابلاغ آن به ریاست جمهوری، قانون بودجه به امضاء رئیس جمهوری رسیده و در واقع رئیس جمهوری قانون بودجه را جهت اجراء به معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان برنامه و بودجه ابلاغ می کند .

بخش سوم مرحله اجرای بودجه

برخی هدفهای رفتاری

- ۱- اقدامات ضروری لازم برای اجرای قانون بودجه توسط دولت را برشمارید.
- ۲- چگونگی ابلاغ اعتبارات جاری به دستگاههای اجرایی را توضیح دهید.
- ۳- چگونگی ابلاغ اعتبارات عمرانی به دستگاههای اجرایی را توضیح دهید.
- ۴- موافقت نامه را از دیدگاه بودجه ای تعریف کنید.
- ۵- طرح عمرانی را تعریف کنید و انواع آن را توضیح دهید.
- ۶- نقش تخصیص اعتبار را در بودجه، بخصوص بودجه دولت ایران توضیح دهید.
- ۷- مراحل تفصیلی اجرای بودجه را نام ببرید و هر کدام را تعریف کنید.
- ۸- نمایندگان خزانه در استان را بیان کنید.
- ۹- وظایف معاون و عامل ذیحساب را شرح دهید.

اجرای بودجه

آنچه که قوه قانونگذاری تحت عنوان "قانون بودجه" به تصویب می رساند می باید توسط قوه مجریه به مرحله اجرا درآید. در نظام جمهوری اسلامی ایران اقدامات ضروری برای اجرای قانون بودجه را می توان به شرح زیر بر شمرد:

- ۱- ابلاغ بودجه (از سوی دولت به دستگاههای اجرایی)
- ۲- مبادله موافقتنامه فعالیت‌های جاری و طرح‌های عمرانی (بین سازمان برنامه و بودجه و دستگاه اجرایی)
- ۳- تخصیص اعتبار (از سوی دولت به دستگاه اجرایی)

۱- ابلاغ بودجه

در مورد قانون بودجه و ابلاغ آن دستگاههای اجرایی مفاد ماده ۱۹ قانون برنامه و بودجه کشور چنین است که: بودجه مصوب، از طرف رئیس جمهور به کلیه دستگاههای اجرایی جهت اجراء ابلاغ خواهد شد.

نحوه ابلاغ اعتبارات جاری دستگاههای ملی به یکی از سه شکل زیر صورت می گیرد:

- ۱- در چارچوب برنامه و به تفکیک مواد هزینه.
- ۲- در چارچوب برنامه ها و فصول (در مورد دانشگاهها و موسسات آموزش عالی)
- ۳- در چارچوب برنامه ها (در مورد آن دسته از دستگاههای اجرایی ملی که اعتبارات آنها به صورت کمک و یا اعانه به تصویب می رسد)

۱- ابلاغ بودجه

- ابلاغ اعتبارات عمرانی دستگاههای اجرایی، اعم از ملی و استانی در سطح برنامه و طرح صورت می گیرد. پس از ابلاغ اعتبارات عمرانی به دستگاههای اجرایی در قبال اعتبارات مصوب و با توجه به تفاهمات به عمل آمده بین دستگاههای اجرایی و سازمان برنامه و بودجه، موافقتنامه طرحهای عمرانی به ریز مواد هزینه مبادله میشود. بدین ترتیب، پس از مبادله موافقتنامه طرحهای عمرانی، مواد هزینه اعتبارات عمرانی نیز بعد قانونی به خود گرفته و هر گونه تغییر و جابجائی در آنها باید رعایت با قانون و با صدور موافقتنامه اصلاحی صورت پذیرد.
- ابلاغ اعتبارات به دستگاههای اجرایی می باید از سوی ریاست جمهوری و به امضای ایشان صورت پذیرد.

۲ - مبادله موافقت نامه

از نظر بودجه ای، موافقت نامه توافقی است حقوقی- مالی که

- از یک طرف دستگاه اجرایی متعهد می شود شرح عملیات درج شده در آن را رعایت نموده و
- از طرف دیگر سازمان برنامه و بودجه تقبل می کند به موازات پیشرفت کارها، اعتبارات مصوب را در جهت سرعت بخشیدن و نیل به اهداف منظور شده در موافقت نامه و با استفاده از مکانیزم تخصیص اعتبار، در دستگاه اجرایی قرار دهد.
- هر گونه تغییر در عملیات و مفاد موافقتنامه به طور یک جانبه امکان پذیر نبوده و در صورت ضرورت تغییرات باید با صدور موافقت نامه ای جدید یا به عبارتی بهتر "اصلاحیه موافقت نامه" انجام گیرد.

ماده ۳۷ قانون برنامه و بودجه

سازمان برنامه و بودجه موظف است گزارشهای مربوط به پیشرفت عملیات عمرانی و بودجه کل کشور را به شرح زیر تنظیم و به رئیس جمهور تسلیم نماید:

- ۱- گزارش شش ماهه حاوی پیشرفت عملیات و مشکلات اجرایی طرحها و فعالیتهای آنها.
- ۲- گزارش اقتصادی سالانه شامل تجزیه و تحلیل وضع اقتصادی کشور در سال گذشته.
- ۳- گزارش جامع درباره عملیات انجام شده و کارهای ناتمام در هر دوره برنامه.

ماده ۳۷ قانون برنامه و بودجه

- ❖ گزارش مربوط به هر دوره باید حاوی اظهار نظر صریح نسبت به ارزشیابی عملیات و تحقق هدفهای برنامه و پیوست گزارش جامع عملکرد هر دوره برنامه توسط رئیس جمهور به مجلس شورای اسلامی تقدیم شود.
- ❖ اعتبارات دولتی به دو بخش عمده یعنی اعتبارات عمرانی و اعتبارات جاری تقسیم می شود. لذا مبادله موافقت نامه مربوط به دستگاههای دولتی با رعایت این تفکیک یعنی به صورت موافقت نامه اعتبارات عمرانی و جاری صورت می پذیرد.

مبادله موافقت نامه های عمرانی

موافقت نامه طرح های عمرانی به شکلی طراحی شده است که فرد، با مطالعه آن به راحتی با اهداف، وظایف و حجم عملیات و اعتبارات دستگاه اجرایی مورد نظر آشنا شده و به آسانی روابط موجود بین حجم عملیات و اعتبارات را در هر برنامه بدست می آورد.

مبادله موافقت نامه های عمرانی

- نکات قابل ملاحظه در تهیه و تنظیم موافقت نامه های عمرانی عبارتند از:
  - ۱- نام طرح
  - ۲- خدمات طرح
  - ۳- دلایل و توجیه اقتصادی-اجتماعی و سیاسی طرح
  - ۴- دستگاه اجرا کننده طرح
  - ۵- مدت اجرای طرح
  - ۶- اعتبارات و برنامه زمان بندی طرح در طول مدت اجرا

مبادله موافقت نامه های عمرانی

- ادامه نکات قابل ملاحظه در تهیه و تنظیم موافقت نامه های عمرانی عبارتند از:
- ۷- تامین اهداف برنامه میان مدت (پنج ساله) به تنظیم موافقت نامه مطرح
  - ۸- محل اجرا
  - ۹- سایر اطلاعات : موافقت نامه های تنظیمی علاوه بر اطلاعات گفته شده در فوق باید در برگیرنده کل اعتبارات سال بودجه ای به تفکیک ریالی و ارزی بوده و سهم هزینه های ثابت (مانند صالح ساختمانی، لوازم و تجهیزات مورد نیاز طرح و...) از سهم هزینه های غیر ثابت وابسته در دوره مطالعه و اجرا (مانند آب و برق و سوخت و نگهداری کارگاه) مشخص شده و رابطه ای منطقی بین آنها وجود داشته است .

بند ۱۰، ماده ۱ قانون برنامه و بودجه

طرح عمرانی، منظور از مجموعه عملیات و خدمات مشخصی است که براساس مطالعات توجیهی فنی و اقتصادی و یا اجتماعی که توسط دستگاه اجرایی انجام می شود طی مدت معین و با اعتبارات معین برای تحقق بخشیدن به هدفهای برنامه عمرانی پنج ساله به صورت سرمایه گذاری ثابت شامل هزینه های غیر ثابت وابسته در دوره مطالعه و اجرا و یا مطالعات اجرا می گردد و تمام یا قسمتی از هزینه های اجرای آن از محل اعتبارات عمرانی تامین می شود و به ۳ نوع :

- **انتفاعی،**
- **غیر انتفاعی**
- **مطالعاتی تقسیم می گردد .**

طرح عمرانی انتفاعی

- طرح عمرانی انتفاعی طرحی است که در مدت معقولی پس از شروع بهره برداری علاوه بر تامین هزینه های جاری و استهلاک سرمایه، سود متناسبی به تبعیت از سیاست دولت را نیز عاید نماید.

طرح عمرانی غیر انتفاعی

- طرح عمرانی غیر انتفاعی طرحی است که برای انجام برنامه های رفاه اجتماعی و عملیات زیربنایی و یا احداث ساختمان و تاسیسات جهت تسهیل کلیه وظایف دولت اجرا می گردد و هدف اصلی آن حصول درآمد نمی باشد. غالباً در زمینه رفاه اجتماعی و عملیات زیربنایی بوده و پشتیبانی کننده طرحهای تولیدی هستند و معمولاً موجبات سرمایه گذاری اقتصادی را در کشور فراهم می کنند.

طرح مطالعاتی

- طرح مطالعاتی، طرحی است که براساس قرارداد بین سازمان برنامه و بودجه و یا سایر دستگاههای اجرائی با موسسات علمی یا مطالعاتی متخصص برای بررسی خاصی اجرا می گردد .

موافقت نامه های اعتبارات جاری

موافقت نامه های اعتبارات جاری باید به شکلی مبادله شود که هر فرد با مطالعه آن به سادگی با هدف، رابطه هدف با اهداف و سیاستهای برنامه میان مدت توسعه اقتصادی و برنامه سالانه دولت، وظایف و حجم عملیات و همچنین اعتبارات و منابع مورد نیاز آشنا شود.

موافقت نامه های اعتبارات جاری

موافقتنامه بودجه جاری به شکلی طراحی شده است که اطلاعات زیر باید در آن قید گردد:

- ۱- هدف به تفکیک فعالیت
- ۲- ارتباط هدف با اهداف و سیاستهای برنامه میان مدت توسعه اقتصادی، (برنامه پنج ساله).
- ۳- ارتباط هدف با برنامه سالانه دولت.
- ۴- شرح و حجم عملیات به تفکیک فعالیت.
- ۵- منابع مورد نیاز (نیروی انسانی، تاسیسات، تسهیلات، تجهیزات) و اعتبارات.
- ۶- دشواری ها و راه حلها .

۳- تخصیص اعتبار

□ تخصیص اعتبار در واقع تنظیم کننده دریافتها و پرداختهای خزانه است. و بعبارتی دیگر تخصیص اعتبار در زمره سوپاپ اطمینان و کلید قطع و وصل اعتبارات خزانه دولت به شمار می رود. مکانیزم تخصیص اعتبار در بودجه ایران از سال ۱۳۴۶ عملاً مورد استفاده قرار گرفت و با تصویب قانون برنامه و بودجه در سال ۱۳۵۲ بعد قانونی به خود گرفت.

۳- تخصیص اعتبار ادامه .....

- با استفاده از مکانیزم تخصیص اعتبار و در اختیار گذاردن اعتبارات به موقع و یا قطع اعتبارات در موارد ضروری موجبات تسریع در اجرای پروژه و عملیات در دست اجرا را فراهم نموده و یا از هر نوع اعتبارات کشور جلوگیری به عمل می آید.
- تخصیص اعتبار در کشور ایران برابر مقررات مورد عمل، در خصوص اعتبارات جاری هر ۳ ماه یک بار و در خصوص اعتبارات عمرانی با توجه به پیشرفت فیزیکی پروژه های در دست اجرا بر حسب درخواست دستگاه اجرایی و همچنین با توجه به شرایطی اقلیمی محل اجرای پروژه صورت می گیرد.

مراحل تفصیلی اجرای بودجه

برابر قانون محاسبات عمومی مصوب شهریور ماه ۱۳۶۶، مراحل تفصیلی اجرای بودجه از هفت مرحله به شرح زیر تشکیل می شود:

- ۱- تشخیص
- ۲- تامین اعتبار
- ۳- تعهد
- ۴- تسجیل
- ۵- حواله
- ۶- درخواست وجه
- ۷- هزینه

۱ - تشخیص

*برابر ماده ۱۷ قانون محاسبات عمومی

□ تشخیص، عبارت است از تعیین و انتخاب کالا و خدمات و سایر پرداختهایی که تحصیل یا انجام آنها برای نیل به اجرای برنامه های دستگاههای اجرائی ضروری است.

□ برابر ماده ۵۳ قانون محاسبات عمومی، مرجع تشخیص خرید کالا و خدمات در دستگاههای دولتی، وزیر یا رئیس موسسه دولتی است.

۲- تامین اعتبار

- تامین اعتبار عبارت است از اختصاص دادن تمام یا قسمتی از اعتبارات مصوب برای هزینه معین. یعنی کنار گذاشتن بخشی از اعتبارات مصوب از اعتبارات مصوب دستگاه اجرایی جهت انجام عملی خاص. مرحله تامین اعتبار پس از انجام مرحله تشخیص صورت می گیرد.

۳- تعهد

تعهد که مرحله سوم از مراحل تفصیلی اجرای بودجه و پس از تحقق یافتن مرحله تامین اعتبار صورت می گیرد به شرح زیر تعریف شده است :

تعهد از نظر این قانون عبارت است از ایجاد دین بر ذمه دولت ناشی از :

- الف (تحویل کالا یا انجام دادن خدمت.
- ب (اجرای قراردادهایی که با رعایت مقررات منعقد شده باشد.
- ج (احکام صادر شده از مراجع قانونی و ذیصلاح.
- د (پیوستن به قراردادهای بین المللی و عضویت در سازمانها یا مجامع بین المللی با اجازه قانون .

۴- تسجیل

- تسجیل عبارت است از تعیین میزان بدهی قابل پرداخت به موجب اسناد و مدارک اثبات کننده بدهی.

- مسئولیت مرحله تسجیل برابر قانون بعهده وزیر یا رئیس موسسه و یا کسانی است که از طرف آنان مجاز به انجام این عمل هستند. بدیهی است در مرحله تسجیل توجه به مقررات قانونی، مفاد آئین نامه ها و بخشنامه هایی که در این زمینه وجود دارد ضروری است.

۵- حواله

- حواله اجازه ای است که کتباً به وسیله مقامات مجاز وزارتخانه یا موسسه دولتی و یا شرکت دولتی و یا دستگاه اجرایی محلی و یا نهادهای عمومی غیر دولتی و یا سایر دستگاههای اجرایی برای تادیه تعهدات و بدهیهای قابل پرداخت از محل اعتبارات مربوط عهده ذیحساب در وجه ذینفع صادر می شود.

۶- درخواست وجه

- درخواست وجه در حقیقت اقدامی است که از سوی ذیحسابی برای انجام این امر مهم صورت می پذیرد.
- درخواست وجه سندی است که ذیحساب برای دریافت وجه به منظور پرداخت حواله های صادر شده موضوع ماده ۲۱ این قانون و سایر پرداختهایی که به موجب قانون از محل وجوه متمرکز شده در خزانه مجاز می باشد حسب مورد از محل اعتبارات و یا وجوه مربوط عهده خزانه در مرکز و یا عهده نمایندگی خزانه در استان در وجه حساب بانکی پرداخت دستگاه اجرائی ذیربط صادر می کند
- درخواست وجه توسط ذیحساب دستگاه اجرائی و در فرمهای مشخصی که از سوی وزارت امور اقتصادی و دارائی تهیه و تدوین شده است برحسب برنامه و مواد هزینه صورت می گیرد.

۷- هزینه

■ هزینه آخرین مرحله از مراحل تفصیلی اجرای بودجه است.

هزینه عبارت از پرداخت هایی است که بطور قطعی به ذینفع در قبال تعهد یا تحت عنوان کمک یا عناوین مشابه با رعایت قوانین و مقررات مربوط صورت می گیرد.

■ به منظور کنترل بیشتر در پرداختها، معمولاً پرداختها با صدور چک صورت می گیرد. در دستگاههای دولتی چک با دو امضاء صادر می شود که یکی از صاحبان امضاء ذیحساب دستگاه اجرائی و دیگری بالاترین مقام دستگاه اجرائی یا نماینده مجاز از طرف وی است.

کاربرد اصلاحات و عناوین مورد استفاده در بودجه دولتی

- * اعتبار :
- * مواد هزینه :
- * دریافت‌های دولت :
- * سایر منابع تامین اعتبار :
- * درآمد اختصاصی :
- * درآمد شرکتهای دولتی :
- * سایر منابع تامین اعتبار شرکتهای دولتی :
- * معاون ذیحساب :
- * عامل ذیحساب :
- * تنخواه گردان خزانه :
- * تنخواه گردان استان :
- * تنخواه گردان حسابداری :
- * تنخواه گردان پرداخت :
- * پیش پرداخت :
- * علی الحساب :
- * ذیحساب :
- * موسسات و نهادهای عمومی
- * غیر دولتی :
- * سال مالی :

۱- تنخواه گردان خزانہ:

- تنخواه گردان خزانہ عبارت است از اعتبار بانکی در حساب درآمد عمومی نزد بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران که به موجب قانون اجازه استفاده از آن به میزان معین در هر سال مالی برای رفع احتیاجات نقدی خزانہ در همان سال به وزارت امور اقتصادی و دارائی داده می شود و منتها تا پایان سال واریز می گردد.

۲- تنخواه گردان استان:

- تنخواه گردان استان عبارت است از وجهی است که خزانه از محل اعتبارات مصوب به منظور ایجاد تسهیلات لازم در پرداخت هزینه های جاری و عمرانی دستگاههای اجرایی محلی تابع نظام بودجه استانی در اختیار نمایندگیهای خزانه در مرکز هر استان قرار می دهد .

۳- تنخواه گردان حسابداری

- **تنخواه گردان حسابداری عبارت است از وجهی که خزانه و یا نمایندگی خزانه در استان از محل اعتبارات مصوب برای انجام بعضی از هزینه های سال جاری و تعهدات قابل پرداخت سالهای قبل در اختیار ذیحساب قرار می دهد تا در قبال حواله های صادر شده واریز و با صدور درخواست وجه مجدداً دریافت گردد.**

۴- تنخواه گردان پرداخت:

- تنخواه گردان پرداخت عبارت است از وجهی که از محل تنخواه گردان حسابداری از طرف ذیحساب با تأیید وزیر یا رئیس موسسه و یا مقامات مجاز از طرف آنها برای انجام برخی از هزینه ها در اختیار واحدها و یا ماموریتی که به موجب این قانون و آئین نامه های اجرائی آن مجاز به دریافت تنخواه گردان هستند قرار می گیرد تا به تدریج که هزینه های مربوط انجام می شوند اسناد هزینه تحویل مجدداً وجه دریافت دارند.

۵- پیش پرداخت:

- پیش پرداخت عبارت است از پرداختی که از محل اعتبارات مربوط بر اساس احکام و قراردادها طبق مقررات پیش از انجام تعهد صورت می گیرد.

۶- علی الحساب:

- علی الحساب عبارت است از پرداختی که به منظور ادای قسمتی از تعهد با رعایت مقررات صورت می گیرد.

۷ - ذیحساب:

- **وظایف مشروحه زیر را به عهده خواهد داشت :**
- **۱- نظارت بر امور مالی و محاسباتی و نگاهداری و تنظیم حسابها بر طبق قانون و ضوابط و مقررات مربوط و صحت و سلامت آنها.**
- **۲- نظارت بر حفظ اسناد و دفاتر مالی.**
- **۳- نگاهداری و تحویل و تحول وجوه و نقدینه ها و سپرده ها و اوراق بهادار.**
- **۴- نگاهداری حساب اموال دولتی و نظارت بر اموال مذکور .**

موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی:

موسسات و نهادهای عمومی غیر دولتی از نظر این قانون واحدهای سازمانی مشخصی هستند که با اجازه قانون به منظور انجام وظایف و خدماتی که جنبه عمومی دارد تشکیل شده و یا می شود.

سال مالی:

سال مالی یک سال هجری شمسی است که از اول فروردین ماه آغاز و به پایان اسفند ماه ختم می شود .

اعتبار :

- اعتبار عبارت است از مبلغی که برای مصرف یا مصارف معین به منظور نیل به اهداف و اجرای برنامه های دولت به تصویب مجلس شورای اسلامی می رسد.

مواد هزینه:

- مواد هزینه نوع هزینه را در داخل بودجه و یا قسمتی از فعالیت یک وزارتخانه یا موسسات دولتی مشخص می کند .

درآمد عمومی:

- درآمد عمومی عبارت است از درآمدهای وزارتخانه ها و موسسات دولتی و مالیات و سود سهام شرکتهای دولتی و درآمد حاصل از انحصارات و مالکیت و سایر درآمدهایی که در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد عمومی منظور می شود.

دریافتهای دولت:

- دریافتهای دولت عبارت از کلیه وجوهی که تحت عنوان درآمد عمومی و درآمد اختصاصی و درآمد شرکتهای دولتی و سایر منابع تامین اعتبار و سپرده ها و هدایا به استثناء هدایایی که برای مصارف خاصی اهداء می گردد و مانند اینها و سایر وجوهی که به موجب قانون باید در حسابهای خزانه داری کل متمرکز شود.

سایر منابع تامین اعتبار:

- سایر منابع تامین اعتبار عبارتند از منابعی که تحت عنوان وام، انتشار اوراق قرضه، برگشتی از پرداختهای سالهای قبل و عناوین مشابه در بودجه کل کشور پیش بینی می شود و ماهیت درآمد ندارند.

درآمد اختصاصی:

- درآمد اختصاصی عبارت است از درآمدهائی که به موجب قانون برای مصرف یا مصارف خاص در بودجه کل کشور تحت عنوان درآمد اختصاصی منظور می گردد و دولت موظف است حداکثر تا سه سال پس از تصویب این قانون، بودجه اختصاصی را حذف نماید.

درآمد شرکتهای دولتی:

- درآمد شرکتهای دولتی عبارت است از درآمدهائی که در قبال ارائه خدمت و یا فروش کالا و سایر فعالیتهایی که شرکتهای مذکور به موجب قوانین و مقررات مجاز به انجام آنها هستند عاید آن شرکتهای می گردد .

سایر منابع تامین اعتبار شرکتهای دولتی:

- سایر منابع تامین اعتبار شرکتهای دولتی عبارت است از منابعی که شرکتهای مزبور تحت عنوان کمک دولت، وام، استفاده از ذخائر، کاهش سرمایه در گردش و یا عناوین مشابه به موجب قانون مجاز به منظور کردن آن در بودجه های مربوط هستند.
- تبصره: منظور از سرمایه در گردش مذکور در این ماده مازاد دارائیهای جاری بر بدهیهای جاری است.

معاون ذیحساب:

- معاون ذیحساب ماموری است که با حکم وزارت امور اقتصادی و دارائی از بین کارکنان رسمی واجد صلاحیت به این سمت منصوب می شود .

نمایندگی خزانه در استان:

- نمایندگی خزانه در استان واحد سازمانی مشخصی است که در مرکز هر استان امور مربوط به دریافت تنخواه گردان استان و واگذاری تنخواه گردان حسابداری به دستگاههای اجرایی تابع نظام بودجه استانی و ابلاغ اعتبار بودجه های استانی و افتتاح حسابهای جاری دولتی در سطح استان و سایر وظایفی را که به موجب این قانون و آئین نامه های اجرایی آن برعهده واحد مزبور محول می شود به نمایندگی خزانه در استان زیر نظر مدیرکل امور اقتصادی و دارائی محل انجام خواهد داد .

عامل ذیحساب:

- عامل ذیحساب ماموری است که با موافقت ذیحساب و به موجب حکم دستگاه اجرایی از بین مستخدمین رسمی واجد صلاحیت در مواردی که به موجب آئین نامه اجرایی این ماده معین خواهد شد به این سمت منصوب و قسمتی از وظایف و مسئولیتهای موضوع ماده ۳۱، این قانون توسط ذیحساب به او محول می شود.

بخش چهارم - مرحله نظارت بر اجرای بودجه

*برخی هدفهای رفتاری

- ۱- علت ضرورت نظارت بر اجرای بودجه توسط قوه مقننه را شرح دهید.
- ۲- معضلات و مشکلات عدم نظارت بر اجرای بودجه توسط قوه مجریه را توضیح دهید.
- ۳- هدفهای اساسی از نظارت بر اجرای بودجه (چه از طرف قوه مقننه و چه از طرف قوه مجریه) را برشمارید.
- ۴- علت ضرورت نظارت بر اجرای بودجه از طرف قوه قضائیه را شرح دهید.
- ۵- انواع نظارت اداری را نام ببرید و هر کدام را توضیح دهید.
- ۶- نمودار تشکیلاتی دیوان محاسبات را رسم کنید.
- ۷- هرکدام از اشکال نظارت پارلمانی در کشور ایران را در سه سطر شرح دهید.
- ۸- نکات و مواردی که سبب می شود بودجه ای سازنده و خوب باشد را برشمارید.

نظارت بر اجرای بودجه

- نظارت بر اجرای بودجه توسط دولت یا به عبارتی قوه مجریه از این نظر قابل اهمیت و دقت نظر است که دولت در اجرای بودجه بایستی دقیقاً در جهت دستیابی به اهداف و برنامه های تصویب شده توسط قوه مجریه حرکت نماید که قوه قانونگذاری به منظور حصول اطمینان از اجرای صحیح آنچه که به تصویب رسانده است باید بر چگونگی اجرای آن توسط دولت نظارت کند. پس نظارت بر اجرای بودجه چه از طرف قوه قانونگذاری صورت گیرد و چه از طریق قوه مجریه انجام شود و هدف اساسی زیر را دنبال می کند.
- الف) ایجاد ارتباط منطقی و مناسب بین بودجه (دریافتها و پرداختهای دولت) با اهداف و مقاصد قوه مقننه.
- ب) رعایت و حفظ محدودیتهای مالی منظور شده در بودجه مصوب.

نظارت مالی

- نظارت مالی در واقع نظارتی است که قوه مجریه به وسیله واحدهای نظارتی دولتی بر اعمال خودش (اعمال دستگاههای اجرایی عهده دار اجرای وظایف دولت) و به منظور اطمینان یافتن از اجرای صحیح مأموریت محوله از سوی قوه مقننه (قانون بودجه) اعمال می نماید. نظارتی که وزارت امور اقتصادی و دارایی برابر ماده ۹۰ قانون محاسبات عمومی بر مخارج وزارتخانه ها و موسسات دولتی و شرکتهای دولتی بعمل می آورد، نظارت مالی بر بودجه است.

ماده ۹۰ قانون محاسبات عمومی:

■ اعمال نظارت مالی بر مخارج وزارتخانه ها و موسسات دولتی و شرکتهای دولتی از نظر انطباق پرداختها با مقررات این قانون و سایر قوانین و مقررات راجع به هر نوع خرج، به عهده وزارت امور اقتصادی و دارایی است. نظارت مالی بودجه به دو طریق انجام می شود:

- ۱- نظارت مالی قبل از خرج
- ۲- نظارت مالی بعد از خرج

نظارت مالی قبل از خرج

- نظارت مالی قبل از خرج یعنی کنترل و نظارت بر مصرف اعتبارات تطبیق هزینه ها و پرداختها با مقررات و قوانین. هدف و منظور اصلی از نظارت قبل از خرج تطبیق هزینه های پیشنهادی مربوط به خرید کالا و خدمات با قوانین و مقررات مالی مربوط می باشد.

نظارت مالی بعد از خرج

- نظارت مالی بعد از خرج در ایران بطور عمده به عهده دیوان محاسبات عمومی قرار دارد. اصل پنجاه و پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در این مورد تاکید دارد. نظر به اینکه دیوان محاسبات نقشی بسیار اساسی و مهم در انجام نظارت مالی بعد از خرج به عهده دارد. لذا قبل از وارد شدن به شکل های نظارت مالی بعد از خرج، هدف، وظایف، اختیارات و تشکیلات دیوان محاسبات کشور را مورد بررسی قرار می دهیم.

هدف، وظایف، اختیارات، سازمان و تشکیلات دیوان محاسبات کشور

- هدف دیوان محاسبات کشور، با توجه به اصول مندرج در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران عبارت است از اعمال کنترل و نظارت مستمر مالی به منظور پاسداری از بیت المال از طریق:
  - الف) کنترل عملیات و فعالیتهای مالی کلیه وزارتخانه ها، موسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاههایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می کنند.
  - ب) بررسی و حسابرسی وجوه مصرف شده و درآمدها و سایر منابع تامین اعتبار در ارتباط با سیاستهای مالی تعیین شده در بودجه مصوب با توجه به گزارش عملیاتی و محاسباتی ما خوده از دستگاههای مربوطه.
  - ج) تهیه و تدوین گزارش حاوی نظرات در مورد لایحه تفریغ بودجه و ارائه آن به مجلس شورای اسلامی

برخی وظایف و اختیارات :

*برخی وظایف و اختیارات :

- ❖ - حسابرسی یا رسیدگی کلیه حسابهای درآمد و هزینه و سایر دریافتها و پرداختها و نیز صورتهای مالی دستگاهها از نظر مطابقت با قوانین و مقررات مالی و سایر قوانین مربوط و ضوابط لازم الاجراء.
- ❖ - بررسی وقوع عملیات مالی در دستگاهها به منظور اطمینان از حصول و ارسال صحیح و به موقع درآمد و یا انجام هزینه و سایر دریافتها و پرداختها.
- ❖ -

برخی وظایف و اختیارات :

- ❖ - رسیدگی به موجودی حساب اموال و دارائیهای دستگاهها.
- ❖ - بررسی جهت اطمینان از برقراری روشها و دستورالعملهای مناسب مالی و کاربرد موثر آن در جهت نیل به اهداف دستگاههای مورد رسیدگی.
- ❖ - تجزیه و تحلیل لایحه تفریغ بودجه ارسالی از طرف قوه مجریه بر اساس نتایج حاصل از بررسیها، رسیدگیها و یا حسابرسیهای انجام شده و تهیه و ارائه گزارش حاوی نظرات به مجلس شورای اسلامی.

سازمان و تشکیلات

دیوان محاسبات کشور مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی می باشد. این دیوان در امور مالی و اداری استقلال داشته و اعتبار مورد نیاز آن با پیشنهاد دیوان مذکور پس از تأیید کمیسیون دیوان محاسبات و بودجه مجلس شورای اسلامی جداگانه در لایحه بودجه کل کشور منظور می شود، تشخیص، انجام تعهد و تسجیل هزینه های آن با رعایت قوانین و مقررات از وظایف رئیس دیوان محاسبات و یا کسانی است که از طرف وی مجاز به این امور می شوند .

نظارت بعد از خرج

- - با توجه به قوای نظارت کننده به ۳ طریق انجام می شود:
- ۱- رسیدگی به حسابها
- ۲- نظارت قضائی
- ۳- نظارت پارلمانی

رسیدگی به حسابها

- عمل رسیدگی به صورت حسابها و اسناد و مدارک مربوط به وزارتخانه ها و موسسات دولتی توسط دیوان محاسبات عمومی که در اجرای ماده ۵۹ قانون محاسبات عمومی صورت می گیرد حسابرسی یا رسیدگی به حسابها نام دارد .

نظارت قضائی

- نظارت قضائی بر بودجه، در واقع نظارتی است که طبق اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی در جهت نظارت بر حسن اجرای قوانین، و همچنین کشف جرم و تعقیب مجازات و تعزیر مجرمین و... به عنوان بخشی از وظایف قوه قضائیه منظور شده است.
- دیوان محاسبات عمومی کشور یکی از سازمانهایی است که برابر قانون نقشی اساسی در جهت فراهم آوردن زمینه لازم به منظور نظارت قضائی بودجه به عهده دارد. مفاد مواد ۲۳، ۲۵ و ۲۶ قانون دیوان محاسبات عمومی مصوب ۱۳۶۱، تأکیدی است بر این مطلب.

نظارت پارلمانی

- نظارت پارلمانی بر بودجه، یعنی نظارت بر اجرای بودجه توسط قوه قانونگذاری، در کشور ایران، مسئولیت اصلی فراهم آوردن اطلاعات و تهیه گزارش های لازم در جهت استقرار نظارت پارلمانی بودجه به عهده دیوان محاسبات عمومی است. نظارت پارلمانی در کشور به دو شکل انجام میشود:
- الف) نظارت پارلمانی طی سال مالی (ضمن اجرای بودجه)
- ب) نظارت پارلمانی پس از پایان سال مالی (بعد از اجرای بودجه)

نظارت پارلمانی طی سال مالی

- در کشور ایران عمده مسئولیت نظارت پارلمانی طی سال، با توجه به هدف دیوان محاسبات کشور که عبارت است از اعمال کنترل و نظارت مستمر بر عملیات و فعالیتهای مالی کلیه وزارتخانه ها، موسسات، شرکتهای دولتی و سایر دستگاههایی که به نحوی از انحاء از بودجه کل کشور استفاده می کنند. و همچنین جایگاه دیوان محاسبات کشور که مستقیماً زیر نظر مجلس شورای اسلامی می باشد، به نمایندگی از سوی مجلس شورای اسلامی به عهده این دیوان است .

نظارت پارلمانی پس از پایان سال مالی

- دیوان محاسبات کشور مکلف اس (مطابق اصل ۵۵ قانون اساسی) با بررسی حسابها و اسناد و مدارک و تطبیق با صورت حساب عملکرد سالانه بودجه کل کشور نسبت به تهیه تفریغ بودجه سالانه اقدام و هر سال گزارش تفریغ بودجه سال قبل را به انضمام نظرات خود به مجلس شورای اسلامی تسلیم و هر نوع تخلف از مقررات این قانون را رسیدگی و به هیتهای مستشاری ارجاع نماید.

نظارت عملیاتی

- منظور از نظارت عملیاتی در اجرای بودجه، نظارت بر اجرای بودجه به طریقی است که عملیات و نتایج حاصله از اجرای بودجه با هدفها و سیاستهای مصوب تطبیق داده شود.
- عبارت دیگر نظارت عملیاتی یعنی تطبیق حاصل کار (ناشی از اجرای بودجه) با نتیجه مورد انتظار (هدف مصوب). بنابر این تبصره ماده ۹۰ قانون محاسبات عمومی و همچنین مواد ۳۴ و ۳۵ قانون برنامه و بودجه کشور، نظارت عملیاتی بر بودجه در ایران به عهده سازمان برنامه و بودجه محول شده است.

دانشگاه پیام نور

پایان

تهیه و تنظیم : سهیلا حافظی

www.salampnu.com

سایت مرجع دانشجوی پیام نور

- ✓ نمونه سوالات پیام نور : بیش از ۱۱۰ هزار نمونه سوال همراه با پاسخنامه
- تستی و تشریحی
- ✓ کتاب ، جزوه و خلاصه دروس
- ✓ برنامه امتحانات
- ✓ منابع و لیست دروس هر ترم
- ✓ دانلود کاملاً رایگان بیش از ۱۴۰ هزار فایل مختص دانشجویان پیام نور

www.salampnu.com